

Guri Gunnes

Madicken og "bibliska historien"

Om kristendommen som motiv og tema i Astrid Lindgrens *Allas vår Madicken*.

Masteroppgave i Norskdidaktikk 1.-7. trinn

Veileder: Anne Berit Lyngstad

Mai 2024

Guri Gunnes

Madicken og "bibliska historien"

Om kristendommen som motiv og tema i Astrid Lindgrens *Allas vår Madicken*.

Masteroppgave i Norskdidaktikk 1.-7. trinn
Veileder: Anne Berit Lyngstad
Mai 2024

Norges teknisk-naturvitenskapelige universitet

Kunnskap for en bedre verden

Sammendrag

Denne oppgaven handler om funksjonen til kristne tema og motiver i en historisk barnebok, og inneholder refleksjon rundt noen av de didaktiske implikasjonene disse funksjonene kan ha for litteraturundervisning. Tilnærmingen krever en historisk barnebok som inneholder motiver og temaer fra kristendommen. Jeg gjør en klassisk tema- og motivanalyse av Astrid Lindgrens *Allas vår Madicken* (1983). Problemstillinga i oppgaven er

Hvilke funksjoner har kristendommen som motiv og tema i boka Allas vår Madicken og hvilke didaktiske muligheter gir den for litteraturundervisning?

Den teoretiske tilnærminga inkluderer metoderelatert teori om tema- og motivanalyse, samt teori knyttet til barnelitteratur, kulturarv og historisk litteratur. Jeg bruker Rolf Gaaslands forståelse av litterær analyse og Maria Nikolajevas forståelse av begrepet barnelitteratur. Nikolajevas diskusjoner rundt barnelitterære sjangrer og typiske tema i barnelitteraturen er også relevant for det teoretiske grunnlaget i oppgaven. Jeg aktualiserer og diskuterer bruk av historisk litteratur i lys av Else Marie Halvorsens *Kulturarven i skolen*, og Mads Claudis tanker om litteraturhistoriedidaktikk i *I blindsonen*.

I analysen skriver jeg fram kategorier for funksjonen til kristendommen som motiv og tema i *Allas vår Madicken*. De overordnede områdene hvor kristendommen som tema og motiv har en funksjon er i markering av livets viktige hendelser, tanker om livet etter døden, bønn, barneoppdragelse og lek, og som skolefag. I drøftingsdelen diskuterer jeg de didaktiske implikasjonene av mine funn, og jeg kommer fram til at *Allas vår Madicken* innbyr til læringsarbeid knyttet til kulturarv, nabospråk, tverrfaglighet og danning. Oppgaven danner slik et grunnlag for videre, mer klasseromsnære undersøkelser.

Abstract

This thesis deals with the function of Christian themes and motives in a historical children's book, and some of the didactic implications these functions may have for literature teaching in schools. This approach requires a historical children's book which contains motives and themes from Christianity. I conduct a classical theme and motif analysis of Astrid Lindgren's *Allas vår Madicken* (1983), and attempt to answer the question:

What functions does Christianity have as a motif and theme in the book Allas vår Madicken, and what didactic opportunities do they provide for teaching literature?

The theoretical approach includes method-related theory dealing with theme and motif analysis, as well as theory dealing with children's literature, cultural heritage and historical literature. I apply Rolf Gaasland's understanding of literary analysis, and Maria Nikolajeva's understanding of the term children's literature. Nikolajeva's discussion on the genres of children's literature and the typical themes of children's literature is also relevant to the theoretical foundation of this thesis. The use of historical literature is actualized and discussed in light of Else Marie Halvorsen's *Kulturarven i skolen* (2017), a book on cultural heritage in schools, and Mads Claudi's thoughts on the didactics of literary history in *I blindsonen* (2019).

In the analysis, I outline categories for the functions of Christianity as a motif and theme in *Allas vår Madicken*. The main categories are: to mark important life events, to think about life after death, in prayer, in child rearing, in play and as a subject in school. The discussion part of the thesis concerns the didactic implications of the finds in the analysis. I find that *Allas vår Madicken* invites learning activities related to cultural heritage, neighbouring languages, interdisciplinary work and the formative sides of education. These finds create a possible foundation for further research more closely connected to the classroom.

Innhold

Innledning	1
Presentasjon av Madicken	1
Problemstilling	3
Klassikere i litteraturundervisninga	4
Oppgavens gang	5
Teori og metode	7
Barnelitteraturens egenart.....	7
Motiv- og temaanalyse.....	8
Typiske motiver og tema i barnelitteraturen	9
Typiske motiver og tema i Lindgrens forfatterskap	10
Kulturarven i skolen og den historiske litteraturen	11
Metode	12
Kristendommen som motiv og tema i <i>Allas vår Madicken</i>	13
Markering av livets viktige hendelser	14
Tanker om livet etter døden	15
«Be så skal du få»	19
Linus-Idas barneoppdragelse	20
Skolefaget «bibliskan»	22
Lek på alvor	23
Mellom humor og alvor	28
<i>Allas vår Madicken</i> i dagens klasserom	29
Litteratur og religion i skolens norskfag.....	29
Hva inviterer teksten til?	30
Å lære av Lindgren	31
Avsluttende tanker	32
Litteraturliste	33

Innledning

Astrid Lindgren (1907-2002) er en av de fremste skandinaviske barnebokforfatterne gjennom tidene. Bøkene hennes har vært utgitt på en rekke ulike språk, for eksempel har bøkene om Pippi blitt oversatt til 70 språk per 2015 (Astrid Lindgren AB, 2023.10.11). Figurer som Pippi, Emil, Karlsson på taket, Ronja Røverdatter, Brødrene Løvehjerte og Madicken har lenge vært en sentral del av barnekulturen på tvers av landegrensene. Lindgrens bøker leses fortsatt i dag til tross for at det i år er 80 år siden hun debuterte som forfatter med ungprikeboken *Britt Marie lättar sitt hjärta* (1944) (Astrid Lindgren AB, 2024.05.08). Gjennomgående i Lindgrens barnebøker er lek, humor og livsglede, samtidig som hun tar barn og verden rundt dem på alvor.

Lindgrens barneromaner er en kulturskatt som barn som har vokst opp i Skandinavia har hatt kjennskap til gjennom flere generasjoner. Lindgren uttalte selv at «[h]ar jag lyckats förgylla en enda dyster barndom så är jag nöjd» (Astrid Lindgren AB, 2024.04.15). Med den bredde og utbredelse hennes forfatterskap har hatt er det rimelig å tro at hun har oppnådd det målet. Hver gjennomlesing av hennes bøker, både som barn og som voksen, gir tilgang til nye lag og dimensjoner. Dette er noe av det som gjør Lindgrens forfatterskap til et skattekammer for litteraturlæreren. Litteraturfaglig arbeid med hennes bøker kan gjøres på utallige måter, og med ulike innganger.

Lindgrenforskning er et stort felt med mangfoldige innganger til de mange verkene Lindgren utgav i løpet av sitt liv. Forskere som Vivi Edström og Agnes-Margrethe Bjorvand har undersøkt Lindgrens bøker med ulike vinklinger. Denne oppgaven gir ikke anledning til en fullstendig gjennomgang, men Lindgrenforskere har blant annet vært opptatt av kjønnsrollemønster, hvordan hennes bøker oversettes til andre språk, vanskelige temaer i bøkene hennes, barndom, politikk og Lindgrens eget liv i relasjon til forfatterskapet. Bøkene om Madicken er blant de av Lindgrens verk som ulike forskere har undersøkt. Det som skrives om Madicken tilhører i hovedsak tre kategorier, nemlig kjønnsforskning, hvordan de har blitt oversatt, og ikke-litterære oppgaver. Formålet med min masteroppgave er å undersøke kristendommen som motiv og tematikk i Lindgrens *Allas vår Madicken*, og diskutere noen av de didaktiske mulighetene som finnes der.

Presentasjon av Madicken

I 1960 skrev Lindgren den første boka om Madicken. Oppfølgeren, *Madicken och Junibackens Pims* kom i 1976. Begge bøkene inneholder illustrasjoner av Ilon Wikland. I 1983 ble de utgitt på nytt i samleutgaven *Allas vår Madicken*. I tillegg til de to hovedverkene finnes det flere bildebøker om Madicken, nemlig *Titta Madicken, det snöar* (1983), *När Lisabet pillade in en ärta i näsan* (1991), og *Jullof är ett bra påhitt, sa Madicken* (1993). Av dem er det kun *Titta Madicken, det snöar* som tilfører ny verbaltekst, som vi ikke finner i de tidligere utgitte bøkene. Den foregår fra Lisabets perspektiv heller enn Madickens. Bøkene om Madicken er filmatisert, som mange andre av Lindgrens verk. *Du är inte klok Madicken* kom ut i 1979, og *Madicken på Junibacken* kom ut i 1980.

Allas vår Madicken er en realistisk barneroman. Det vil si at fortellinga «etterliknar livet eller avbildar verkligheten» (Stokke & Tønnesen, 2018, s. 59). Madicken er en fiksjonell karakter, men hun eksisterer i et univers som er en sannsynlig representasjon av verden. I tillegg har Madicken fått navnet sitt, og flere av sine egenskaper, fra Lindgrens barndomsvenninne som også ble kalt Madicken, samt at hun har trekk fra Lindgren selv (Astrid Lindgren AB, 2024.03.07).

Handlinga i *Allas vår Madicken* er episodisk. Hvert kapittel formidler en hendelse fra Madickens liv. Mange av kapitlene kan leses som uavhengige historier, noe som også har gjort det mulig å skape enkeltstående bildebøker. Det er likevel en viss progresjon. Kapittel én, til tross for at det begynner i medias res med Madicken og Linus-Ida på «tvättbryggan», gir en introduksjon av de viktigste karakterene og stedene som er med gjennom hele resten av boka. Den observante leser vil legge merke til at Mamma har det «kymigt» om morgenen før Madicken og Lisabet får vite at de skal få en lillesøster (Lindgren, 1983, s.187). Kajsas fødsel kan også komme som et lite sjokk dersom man hopper over kapittelet der det avsløres at hun skal komme.

Fortelleren i *Allas vår Madicken* er auktoral, og synsvinkelen er lagt til Madicken, som er hovedpersonen i historien. Madicken er en oppfinnsom unge med livsglede og utforskertrang. Hun havner stadig i kinkige situasjoner, for hun får jo sine innfall «lika fort som grisen blinckar» (Lindgren, 1983, s. 12). Hun hopper ned fra vedskjulets tak med paraply, kjøper egg uten penger og selger lillesøsteren sin som slave. Likevel er hun først og fremst snill og godhjertet. Det er av henne Abbe får sin eneste julegave, og når hun lærer om Josef i brønnen på skolen kommer hun gråtende hjem fordi brødrene hans var så ekle med han.

Madicken vokser opp på Junibacken i utkanten av en liten by i Sverige under første verdenskrig. Der bor hun sammen med mamma, pappa, lillesøster Lisabet, piken Alva, katten Gosan og hunden Sasso. Det er også andre personer som er viktige i Madickens liv. Linus-Ida kommer og hjelper til med klesvasken, og har både sanger og formanende fortellinger på lager. Madicken beundrer Abbe, en femten år gammel gutt som bor like ved Junibacken, over alt på jord. Hans foreldre, «farbror Nilsson» og «tant Nilsson» har også sine roller i Madickens liv. Det samme har Mia og Mattis. Mia går i samme klasse som Madicken på skolen, og Mattis er Mias lillesøster. Karakterene representerer i stor grad typer. Lisabet er lillesøster, Alva er stuepiken, og «Farbror Nilsson» den fordrukne naboen. Mange av karakterene har likevel en dybde som bryter med konvensjonene for typen de representerer. Lisabet er ikke bare en søt engel, men også en obsternasig unge som sier stygge ord i garderoben. Alva er både omsorgsperson, beskytter, og ungpике som forelsker seg i feieren. Farbror Nilsson er både en slabbedask som sitter på kroa i stedet for å forsørge familien, en morsom samtalepartner for Madicken, og en far som elsker sin sønn.

Madicken leker og lærer i en verden i endring. På nettsidene til Astrid Lindgren AB beskrives bøkene om Madicken som hennes «mäst politiska berättelser», som «berättar om ett klassamhälle i förändring, sett genom en sjuårig flickas ögon.» (2024.03.07). *Madicken och Junibackens Pims* var den siste boken Lindgren skrev før hun kastet seg inn i den politiske debatten for alvor (Nikolowski-Bogomoloff, 2011, s. 198). Gjennom boka kommer Lindgrens mening om at man ikke skal skjule det vanskelige i verden for barn frem (ibid.). Av Abbe lærer Madicken om krigen og de skumle og spennende tingene som foregår der. Hun lærer både av pappa og gjennom andre opplevelser om «fattigdomens hjälplöshet», og hun har omsorg for dem i samfunnet som ikke har det like trygt og godt som henne selv.

Allas vår Madicken tar opp en rekke små og store temaer, blant annet fattigdom, medmenneskelighet, alkoholisme, søskenforhold, klasseforskjeller, krig i Europa, vennskap og familie. I min oversiktsanalyse av boka var det, til tross for de varierte mulighetene, kristendommen jeg først og fremst la merke til. Kristendommen som tema og motiv går igjen gjennom hele *Allas vår Madicken*. At kristendommen er viktig ser man

gjennom hverdagshendelser i Madickens liv der kristendommen er til stede gjennom språk, i barnekulturen gjennom sanger og bønn, i lek, gjennom livets store hendelser, og som en sentral del av skolegangen. Kristen tematikk og motiver, direkte og indirekte tilstedeværende, er typisk for Lindgrens forfatterskap, noe teoretikeren Fischer-Nielsen påviser i sin bok *Astrid Lindgren och kristendomen* fra 1999. I *Allas vår Madicken* kan de kristne motivene og temaene ses i lys av ulike historiske kontekster.

Bøkene om Madicken har tre kontekstuelle hovedplan. Madickens samtid er 1910-tallet, ettersom handlingen i bøkene foregår i forbindelse med første verdenskrig. På den tiden er kristendommen fortsatt den dominerende religionen. I Sverige har ansvaret for skolene bare nylig gått over fra å være kirkens ansvar til å være kommunalt ansvar, men kristendomsundervisningen skjer fortsatt «utifrån 1878 års utveckling av Luthers lilla katekes» (Bexell, 2016, s. 4). Samfunnet kan på mange måter sies å ha vært i et brytningspunkt rundt 1910, der kristendommen fortsatt var rådende, men man var på vei mot et mer sekulært samfunn.

Madicken ble utgitt i 1960, og *Madicken og Junibäckens Pims* kom i 1976. Ettersom den implisitte leseren til bøkene vil ha vært barn på den tiden er det også nyttig å vite noe om kristendommens rolle i samfunnet på 60- og 70-tallet. En viktig sak å være klar over i så måte er at det i 1951 skjedde en vesentlig endring, da religionsfrihetsloven ble vedtatt (Svenska kyrkan, 2023). Denne loven gjorde at «vem som helst [kunde] uttråda ur kyrkan utan att samtidigt intråda i något annat religiöst samfund.» (ibid.). Dette signaliserer en toleranse for å ikke tilhøre en eller annen form for kristen menighet, noe som tidligere hadde vært nærmest uhørt (Svenska kyrkan, 2021, s. 9). Å være «hedning», slik Madickens pappa og «farbror Nilsson» sies å være i *Allas vår Madicken*, er derfor trolig mindre sjokkerende og mer akseptabelt enn det det kunne ha vært dersom bøkene om Madicken hadde vært skrevet og utgitt på 1910-tallet, da samfunnet generelt var mindre sekulært.

Det tredje kontekstuelle hovedplanet er nåtida. Nåtidens lesere av *Madicken* i Norge lever i et samfunn der kristendommen fortsatt er den største religionen, men der medlemstallene i kristne trossamfunn har gått ned, og kirkas offentlige rolle har endret seg (ssb., u.d.). Norge har ikke lenger en statskirke, og siden januar 2017 omtales den norske kirke som «Norges folkekirke» (Rasmussen, 2023). Skolens formål har gått fra å være å «medvirke til Børnenes kristelige Opdragelse» (Bostadutvalget, 2006.09.18, s. 1) til å «bygge på grunnleggjande verdier i kristen og humanistisk arv og tradisjon [...], verdier som òg kjem til uttrykk i ulike religionar og livssyn og som er forankra i menneskerettane.» (Opplæringslova, 1998). Kristendommens rolle i skolen og i samfunnet generelt har altså endret seg betraktelig siden Madickens samtid, og bokas samtid, noe som også vil påvirke hvordan dagens barn leser og forstår *Allas vår Madicken*.

Problemstilling

Læreplanen i norsk nevner skjønnlitteratur 12 ganger (Kunnskapsdepartementet, 2019). Skjønnlitteraturens rolle i norskfaget er mangslungen. Skjønnlitteratur skal «... gi elevene mulighet til å reflektere over sentrale verdier og moralske spørsmål og bidra til at de får respekt for menneskeverdet og for naturen» (ibid. s.2), «... gi elevene innblikk i andre menneskers livssituasjon og utfordringer» (ibid. s.3), og skjønnlitteratur kan «... både bekrefte og utfordre elevenes selvilde og dermed bidra til deres identitetsutvikling og livsmestring» (ibid.). På ulike sider i læreplanen kommer det fram at skjønnlitteratur skal leses, utforskes, reflekteres over og samtales om (ibid. s. 2, 4, 5, 7 og 9). Som

litteraturlærer skal jeg legge til rette for at alt dette skal kunne skje, og jeg vil måtte trekke inn ulike typer tekster i klasserommet mitt. Det er viktig at jeg vet noe om hvordan jeg kan utnytte mulighetsrommet i ulike typer litteratur.

En del av kompetansen knyttet til å undersøke mulighetsrommet i ulike litterære verk innebærer å kunne undersøke hvilke kulturelle og religiøse verdier og formidlinger som ligger i bøkene elevene mine møter. I dette prosjektet undersøker jeg kristendommen som motiv og tema i *Allas vår Madicken*. Det at kristendommen er fokus for min analyse signaliserer ikke at andre religioner og livssyn i litteraturen er mindre viktige å undersøke. Dette er en analyse av ett verk. Mitt håp er at den skal kunne bidra til bevissthet rundt de normene og verdiene som formidles gjennom litteraturvalg, og dermed bidra til representasjon på tvers av religioner og kulturer.

I denne masteroppgaven gjør jeg en klassisk motiv- og temaanalyse av kristendommen i *Allas vår Madicken*. Problemstillinga for oppgaven er:

Hvilke funksjoner har kristendommen som motiv og tema i boka Allas vår Madicken og hvilke didaktiske muligheter gir den for litteraturundervisning?

Jeg behandler ikke bildebøkene og filmene om Madicken i dette prosjektet, og heller ikke illustrasjonene som finnes i *Allas vår Madicken*. Ettersom læreplanen for norsk slår fast at elever skal møte skjønnlitteratur på svensk i barneskolen (Kunnskapsdepartementet, 2019, s. 2 & 7), har jeg valgt å bruke den svenske originalutgaven heller enn den norske oversettelsen. Jeg refererer til alle karakterer og stedsnavn på svensk.

Klassikere i litteraturundervisninga

Allas vår Madicken ble utgitt på 1960 og 70-tallet og handlingen i bøkene er lagt til starten av det forrige århundre. Slik sett er bøkene om Madicken historiske romaner i dobbel forstand. Mads Claudi argumenterer for viktigheten av å jobbe med historiske tekster i klasserommet (2019, s. 10). Litteraturhistorieundervisning kan for det første bidra til forvaltning av kulturarv. For det andre kan evne til å forstå ulike kulturelle og historiske kontekster sies å være en del av elevenes literacy-kompetanse. For det tredje peker Claudi på at historisk avstand mellom elev og tekst kan være en didaktisk ressurs som kan åpne for kritisk selvrefleksjon og distansering (s. 11). Claudi argumenterer ikke spesifikt for historisk barnelitteratur, men hans argumenter kan tas i bruk i møte med barnelitteratur så vel som litteratur som ikke er spesifikt myntet på barn.

I *Barnbokens byggklossar* (2019) diskuterer Nikolajeva forskjellen mellom allmennlitteratur og barnelitteratur. Hun påpeker at barnelitteratur ikke kan defineres ut fra leseren, da barn leser voksenlitteratur og voksne leser barnelitteratur (ibid. s.13). Definisjonen kan heller ikke gjøres ut fra hovedpersonens alder, da barnelitteratur også kan handle om voksne, og allmennlitteratur også kan handle om barn (ibid. s.14). Forfatterens intensjon er heller ikke en god målestokk, ettersom forfattere som har skrevet for voksne har blitt definert som barnebokforfattere og motsatt (ibid.). Nikolajeva går videre i sin diskusjon av hvordan man da kan definere hva barnelitteratur er, men disse tre punktene illustrerer et viktig poeng. Skillet mellom allmennlitteratur og barnelitteratur er flytende, og vil også endre seg ut fra konteksten. Man kan dermed argumentere for at Claudis argumenter med tanke på bruk av historisk litteratur i klasserommet også gjelder historisk barnelitteratur.

Prosjektet mitt kan knyttes til alle tre av Claudis argumenter. For det første har Lindgrens forfatterskap status som skandinavisk kulturarv. Det å jobbe med *Allas vår Madicken* i

klasserommet gir mulighet til å forvalte den kulturarven, slik opplæringslovens formålsparagraf fastslår at vi skal gjøre (Opplæringslova, 1998). Det kan skje både i kraft av at boka i seg selv er en historisk barnebok, og at fortellingen formidler et barn i kulturarven. For det andre foregår boka i en kulturell og historisk setting som skiller seg fra vår egen samtid. Gjennom å sette søkelys på det vil man kunne bidra til utvikling av literacy. Elevene kan få erfaring med å tolke historiske referanser og hente ut mening fra formuleringer og referanser som for dem er ukjente. I Madicken kan det for eksempel være klesvask på brygga, «bibliska historian» som skolefag, eller kakkelovn på soverommet. For det tredje gir avstanden mellom Madickens samtid og vår samtid, slik Claudi påpeker, mulighet for kritisk selvrefleksjon og desentrering. For eksempel kan man oppdage at selv om mye har forandret seg fra 1914 til 2024, er det fortsatt mye som er likt. Det er stor forskjell på fattig og rik, det er krig ute i Europa, og tolv år gamle gutter synes fortsatt det er moro å erte småjenter. Det at historien om Madicken til dels er inspirert av Lindgrens egen barndom gir et virkelighetselement som kan være ekstra spennende å trekke fram i diskusjon rundt boka.

Arbeid med historisk litteratur i skolen er også relevant med tanke på innholdet i læreplanene, og med tanke på norskfagets rolle knyttet til danning og opplevelse. Rent konkret sier læreplanen for norskfaget at norskfaget skal gi elever innsyn i kulturarven (Kunnskapsdepartementet, 2019, s. 2). Kjerneelementet «Tekst i kontekst» sier at elevene «... skal utforske og reflektere over skjønnlitteratur og sakprosa på bokmål og nynorsk, på **svensk** og dansk, og i oversatte tekster fra samiske og andre språk. Tekstene skal knyttes både til **kulturhistorisk kontekst** og til **elevenes egen samtid.**» (ibid., egen utheving). Læreplanen i norsk viser altså at arbeid med historiske tekster er relevant i skolen.

Relevansen ved arbeid med historiske tekster i skolen kan man også trekke fram knyttet til fagets dannelsesperspektiv og verdier. «Norsk er et sentralt fag for kulturforståelse, kommunikasjon, danning og identitetsutvikling. Faget skal gi elevene tilgang til kulturens tekster, sjangre og språklige mangfold og skal bidra til at de utvikler språk for å tenke, kommunisere og lære.» (Kunnskapsdepartementet, 2019, s. 2). «Alle fag skal bidra til å realisere verdigrunnet for opplæringen. Faget norsk skal gi elevene innsikt i den rike og mangfoldige språk- og kulturarven i Norge.» (ibid.) «Norskfaget skal gi elevene litterære opplevelser og mulighet til å uttrykke seg kreativt og skapende. Lesing av skjønnlitteratur og sakprosa skal gi elevene mulighet til å reflektere over sentrale verdier og moralske spørsmål og bidra til at de får respekt for menneskeverdet og for naturen.» (ibid.)

Oppgavens gang

Denne masteroppgaven består, i tillegg til innledningen, av et teori- og metodekapittel, et analysekapittel, et drøftingskapittel, og en avslutning. Teori- og metodekapittelet inkluderer en del om barnelitteratur, en del om motiv- og temaanalysen som metode, en del om kulturarven i skolen og historisk barnelitteratur, og et par avsnitt om de metodiske valgene jeg har foretatt i arbeidet med denne masteroppgaven. Analysekapittelet introduseres av en kort presentasjon av sangene i Madicken og deres motivrelaterte og tematiske tilknytning til kristendommen. Deretter analyserer jeg ulike utdrag fra *Allas vår Madicken* i delkapitler inndelt ut fra kristne tema og motivers funksjon. Analysen består av delkapitlene «Markering av livets viktige hendelser», «Tanker om livet etter døden», «Be så skal du få», «Linus-Idas barneoppdragelse», «Skolefaget «biblikan»», «Lek på alvor», og det analyseoppsummerende kapittelet «Mellom humor og alvor». I drøftingsdelen diskuterer jeg noen av de didaktiske

implikasjonene av funnene mine i analysen, og hva teksten *Allas vår Madicken* innbyr til. Til slutt oppsummerer jeg, og gir et svar på problemstillinga.

Teori og metode

Mitt empiriske grunnlag er en barneroman, og *Allas vår Madicken* i seg selv er oppgavens forskningsobjekt. I dette kapittelet redegjør jeg for teorien som er grunnlaget for min analyse. Barnelitteraturens egenart er sentral, ettersom *Allas vår Madicken* er en barneroman og analyseres som sådan. Det metodiske grunnlaget mitt er tema- og motivanalysen, som beskrevet av Rolf Gaasland. Ettersom *Allas vår Madicken* er en historisk barneroman som kan sies å være en del av kulturarven i Norden, er det også et underkapittel i teori- og metodekapittelet som er viet til kulturarv og historisk barnelitteratur.

Barnelitteraturens egenart

Maria Nikolajevas forståelse av barnelitteratur ligger til grunn for min analyse. I sitt forsøk på å definere hva barnelitteratur er, deler Nikolajeva begrepet i to, nemlig barn og litteratur (2019, s.14). Både litteratur og barndom er historisk- og kulturelt betingede begreper (ibid. ss. 14-15). Historisk sett har litteratur inkludert filosofiske, religiøse og estetiske tekster så vel som skjønnlitterære tekster (ibid. s. 14). I følge en slik definisjon av litteratur vil for eksempel Bibelen kunne defineres som litteratur, og på Bibelselskapets nettsider står det at «[d]e bibelske bøkene er hellige tekster, men de hører også til verdenslitteraturens klassiske tekster» (Bibelselskapet, u.d). Skjønnlitteratur, og særlig romaner, ble derimot så sent som på 1800-tallet vurdert som mindreverdige, «lämpligt för kvinnor och underklassen.» (Nikolajeva, 2019, s. 14). Nikolajeva påpeker at barnelitteraturens fremvekst sammenfalt med romanens, og at skjønnlitteratur fort ble den mest vanlige typen barnebok (ibid.). Romanens lave status kan i så måte ha vært medvirkende til at barnelitteraturen behandles som annenrangs, slik Nikolajeva skriver at den ofte gjør (ibid. s. 13).

Nikolajeva diskuterer hva som kan inkluderes i definisjonen av litteratur. Mange fortellinger, som eventyr og regler, når barn i muntlig form (2019, ss. 14-15). Man kan da diskutere hvorvidt muntlige fortellinger hører inn under litteratur. Nye medier gir også nye mulige typer litteratur, for eksempel gjennom radio, tv, sosiale media og annet som formidler fortellinger, både for barn og voksne (ibid. s. 15). Etter min mening blir det da fort slik at all tekst blir litteratur, og jeg velger derfor å stille meg bak Nikolajevas valg om å definere litteratur «på ett konventionellt sätt, som tryckta böcker.» (ibid.).

Videre i definisjonen av barnelitteratur diskuterer Nikolajeva begrepet barndom. Hun trekker fram definisjonen av barn som mennesker som ikke er ferdigvokste i kropp og sjel, men påpeker også at barndom i konstruktivismen sies å være en sosial konstruksjon (2019, s. 16). Man kan her trekke paralleller til at det i Norge var vanlig at barn var i arbeid før de fylte tolv år, frem til fabrikktilsynsloven kom i 1892 (Jakhelln & Gisle, 2024.02.27), mens trettenåringer i dag fortsatt går på barneskolen. Sammenhengen er altså avgjørende for hva man definerer som barndom. Hvis man ser på det i brede drag er det likevel tre hovedpunkter fra voksenlivet hvis fravær kan karakterisere barndom, ifølge Nikolajeva. De tre er «godkänd sexualitet, samhällsstatus och ekonomisk oberoende» (ibid., s.17). Den definisjonen gir også rom for visse forskjeller i historisk og kulturell sammenheng, i og med at fravær eller tilstedeværelse av de tre punktene vil kunne variere fra sted til sted, og fra tid til tid. Nikolajeva påstår om barnelitteraturen at den «...genom tiderna avspeglar synen på barnet och barndommen och antingen bekräftar eller ifrågasätter den» (ibid. ss.16-17). Definisjonen av hva barnelitteratur er vil dermed påvirkes av kontekstens forståelse både av barndom og litteratur.

I *The Hidden Adult* behandler Perry Nodelman barnelitteraturen som en sjanger med bestemte trekk som er felles for all barnelitteratur. Jeg mener derimot at det blir feil å referere til barnelitteratur som én sjanger. Da må man samtidig referere til voksenlitteratur som én sjanger, hvilket er noe de færreste vil stille seg bak. Nikolajeva diskuterer barnelitteraturen som bestående av flere sjangrer. Hun skriver at «[n]år vi talar om barnlitteratur menar vi oftast prosaberättelser, som motsvarar romanen i vuxenlitteraturen. Men även romanen som genre är en alldeles för omfattande kategori för att tillämpas på barnlitteratur.» (2019, s.35). Hun trekker frem noen spesifikke kategorier, som «skolberättelser», «deckare», «fantasy», «hestböcker» og så videre. Disse sjangrene kan gå litt over i hverandre, for eksempel kan man lese detektivbøker som foregår på skolen, eller hestebøker med fantastiske elementer. Det kan derfor være hensiktsmessig å benytte seg av noen av hennes tydeligere skiller. «Vi måste till exempel skilja mellan vardagsberättelser i nutid och historiska romaner» hevder hun (s. 35). I denne kategoriseringen blir *Allas vår Madicken* historisk roman, både fordi den ble utgitt i 1960, og fordi den også på det tidspunktet handlet om en svunnen tid, nemlig 1910-tallet.

Videre skiller Nikolajeva mellom fantastiske og realistiske fortellinger (2019, s. 37). Hun påstår at dette kanskje er den mest kompliserte sjangerinndelingen innen barnelitteratur, ettersom fantastiske innslag i allmennlitteraturen gjerne behandles mer som fortellertekniske grep enn som en egen sjanger. Hun skriver også at den realistiske barnelitteraturen består av «en stor variation av olika genrer och texttyper och betecknar i stort sett all litteratur utan övernaturliga inslag. Det är mer berättigat att tala om vardagsberättelser, familjeberättelser och skolberättelser» (ibid.). Skal man plassere *Allas vår Madicken* i en slik sjanger vil man fort få problemer. Det er helt klart en hverdagsfortelling, men den involverer også både familieliv og skolehendelser. Sjangerkategoriene blir fort for små, slik at bare deler av en fortelling beskrives av dem, eller for store, slik at bøker som intuitivt sett har lite til felles havner i samme kategori. Det er likevel slik at sjangerinndelinger er «arbeidsredskap, precis som andra litteraturvetenskapeliga begrepp och kategorier» (ibid. s. 39). Å identifisere hvilken gruppe en tekst tilhører gjennom å se på fellestrekkene både med tanke på form og innhold kan derfor være nyttig for arbeidsprosessen. Derfor velger jeg å plassere *Allas vår Madicken* i sjangeren hverdagsfortelling, ettersom den favner hele fortellingen uten å ekskludere punkter som er viktige for arbeidsprosessen, nemlig motiv- og temaanalysen.

Motiv- og temaanalyse

I Rolf Gaaslands *Fortellerens hemmeligheter: innføring i litterær analyse* beskrives målet med motiv- og temaanalyse som «å finne ut hva den aktuelle teksten «handler om» og hvilken innstilling den har til sitt emne.» (1999, s. 116). Dette er det generelle formålet, og Gaasland skriver også at en av oppgavene til en temaanalyse er «å se det store og allmenne i det lille og konkrete» (ibid.). I analysen blir min oppgave altså å finne de enkelte delene i mitt analyseobjekt, studere dem, og slik finne de store linjene.

Motivet jeg undersøker i *Allas vår Madicken* er kristendommen i ulike former. Et motiv i litteraturen er noe «konkret og partikulært» i motsetning til noe overordnet og generelt (Gaasland, 1999, s. 118-119). Motivet kan likevel «inneholde mange komponenter og dermed peke i mange retninger», for eksempel med tanke på tema (ibid.). Motivet kristendom kommer til syne på mange forskjellige måter i *Allas vår Madicken*. Det finnes sanger med kristne motiver, bibelfortellinger, rutiner i dagliglivet, som for eksempel aftenbønn, ord og uttrykk med kristent innhold, og mye mer. Etter å ha funnet de ulike konkrete representasjonene av kristne motiver er neste steg å finne det motivene har til

felles, og deretter abstrahere fellestrekkene (ibid. s. 120). I min oppgave handler det om å dele motivene inn i kategorier basert på fellestrekk med tanke på funksjon.

Et litterært tema er det mer generelle og allmenne vi kan trekke ut av motivene. Vanlige tema i kristendommen kan være tro, Guds kjærlighet til menneskene, synd, tilgivelse, nestekjærlighet, og så videre. Å finne temaene som ligger under i de ulike motivkategoriene vil være relevant for å undersøke kristendommens funksjon i *Allas vår Madicken*.

Et annet relevant begrep i min motiv- og temaanalyse er intertekstualitet. Intertekstualitet handler om at ulike tekster forholder seg til og påvirker hverandre. Bibelen er sagt å være den mest solgte boken gjennom verdenshistorien (Guinness world records, 2021), og det er i så måte ikke vanskelig å tenke seg til at den må ha hatt en vesentlig innvirkning på annen litteratur. Når jeg leter etter kristne motiver og temaer i *Allas vår Madicken* vil referanser til Bibelen være en vesentlig del av mine funn. Lindgren har i liten grad tatt med direkte sitater fra Bibelen, men Bibelens innvirkning på litteraturen og samfunnet rundt henne vil likevel gjøre at elementer av den er til stede i hennes skrivning.

Typiske motiver og tema i barnelitteraturen

Barnelitteraturen har mange typiske tema og motiv. Nikolajeva nevner flere av disse, og jeg skal ta med noen av dem her. «Sökande är troligtvis ett av de vanligaste motiven i barnlitteraturen, särskilt om vi betraktar det mycket brett, inte bara i bemärkelse sökande efter föremål eller personer utan även identitetssökande» (2019, s. 89). Dette motivet er til stede i *Madicken*, for eksempel når de leter etter *Madickens* tapte sandal, og når *Madicken* søker å forstå Josefs brødre. «Resan är ett annat grundläggande motiv i barnlitteraturen» (ibid. s. 90). *Madicken* legger ut på mange reiser, blant annet til legen og til Äppelkullen. Nikolajeva nevner også at «[v]änskap är ett mycket vanligt motiv», men hun peker på at vennskap mellom gutter ofte handler om «gemensamma äventyr eller bud», mens vennskap mellom jenter handler om «känslor» (ibid. s. 91). Vennskap er et viktig motiv også i *Madicken*, for eksempel mellom *Madicken* og Mia. Deres vennskap er likevel ikke først og fremst følelsesbasert, slik Nikolajeva foreslår at jentevennskap ofte er, men baserer seg i større grad på fellesopplevelser, som å spasere på skoletak og ha lus. Bøkene om *Madicken* kom ut på 1960- og 70-tallet, og Nikolajeva påstår at «[k]ärlek, svartsjuka, rivalitet blev vanliga motiv i svenska samtidsrealistiska barn- och ungdomsböcker på 1960- och 1970-talen och är det fortfarande.» (2019, s. 91). Disse motivene finnes gjentatte ganger i *Allas vår Madicken* i forskjellige former, for eksempel familiekjærlighet, Lisabets misunnelse over Jerker, og rivaleriet mellom *Madicken* og Mia.

Mesteparten av verdenslitteraturen sentrerer ifølge Nikolajeva rundt voksenlivets tre gjensidig avhengige mål, nemlig penger, samfunnsstatus og forplantning (2019, s. 91). Barnelitteraturen har på samme måte tre gjensidig avhengige tema, argumenterer hun, nemlig mat, vekst og død. Alle disse finnes som motiv i *Allas vår Madicken*. Mat dukker blant annet opp når *Madicken* og Lisabet har utflukt på taket av vedskjulet (Lindgren, 1983, ss. 46-48), og når de følger elveisen til Äppelkullen (ibid. ss. 128-130). Det å vokse å bli større er blant annet tema når *Madicken* begynner på skolen (ibid. s.29). Døden som motiv dukker opp på flere steder gjennom boka, og diskuteres nærmere i analysen.

Typiske motiver og tema i Lindgrens forfatterskap

Det kanskje mest fremtredende og gjennomgående motivet i hele Lindgrens forfatterskap er barnet, og sammen med barnet oppdager hun verden (Edström, 1997, s. 16). Det fantastiske barneperspektivet er noe av det som gjør at Lindgrens verk skiller seg ut fra mengden. Barnet kan representere ulike temaer. Likestilling, lek, frihet, enkelhet, det skapende, utsatthet og maktesløshet er alle temaer som blir nevnt av Edström som mulige symbolbetydninger av barnet i ulike Lindgren-bøker (ibid. s. 18). Ulike barn i ulike situasjoner kan altså representere en mer abstrakt idé.

Et viktig kjennetegn for Lindgrens forfatterskap er hennes evne til å skrive fram både det humoristiske og lette, og det alvorlige og tunge. Edström peker blant annet på at «[L]eken og språket, spillet med ordene, er noe av det viktigste i Astrid Lindgrens fiksjon» (1997, s. 18). Humoristisk dialog og morsomme situasjoner skildres til stadighet på en måte som fanger leseren. Dessuten skildrer hun «idyllens mildhet og barns trygghet i familiens omsorg» og «tindrende dager som bobler av lyst og fryd» (ibid. s.21). Slike beskrivelser lar leseren hvile og fryde seg. Likevel er det spennende når hun «rask som vinden [...] fører oss bort til det usikre og irrasjonelle, til sjanser og farer.» (ibid.). Stemningen veksler, og det alvorlige og det humoristiske går hånd i hånd. «Vekslingen mellom lys og mørke, omveltningen, forvandlingen som både konkretiserer og utvider tilværelse, gir de beste bøkene hennes en nesten rytmisk intensitet.» (ibid. s. 21). Slik kan en si at Lindgrens verk kjennetegnes ved at temaene og motivene som finnes der både er alvorlige og tunge, og lette og humoristiske.

Lindgrens forfatterkarriere er lang og variert. Derfor er det vanskelig å få oversikt over alle gjennomgående motiver og temaer. I Edströms *Astrid Lindgren En studie av forfatterskapet* nevnes utallige temaer og motiver, og mange går igjen på tvers av ulike verk (1997). Noen vanlige tema i Lindgrens bøker, som blant annet er å finne i *Allas vår Madicken*, inkluderer «kjærlighet til hjemmet» (ibid. s.28), det vidunderlige i naturen (ibid. ss.32-33), «det barnefiendtlige sannhetskravet» (ibid., s. 107), kjærlighet mellom søsken (ibid. s. 214), frykt (ibid. s. 237)107), og farskjærlighet, som kan skape både glede og sorg (ibid., s. 243). Madicken elsker hjemmet sitt, Junibacken, og kan ikke engang tenke seg at det er vakrere og bedre i himmelen (Lindgren, 1983, s.14). Madickens henførelse ved elveisen er et godt eksempel på temaet «det vidunderlige i naturen» (ibid. s.124). «Det barnefiendtlige sannhetskravet» eksemplifiseres av Madickens løgner om Rickard (ibid., ss.32-34). Madicken opplever frykt når hun blir med Abbe på spøkelsesjakt (ibid. ss. 108-110), og farskjærlighet går igjen gjennom hele boka, både gjennom Madickens far og Abbes far. I denne oppgaven er det derimot en bestemt kategori av tema og motiv som er i fokus.

I *Astrid Lindgren och kristendomen* finner Fischer-Nielsen kristne motiver og temaer i et bredt utvalg av Lindgrens bøker. Noen ganger er referansene direkte, som i bøkene om Madicken og bøkene om Emil. Andre ganger er referansene mer indirekte, som i Pippi-bøkene. Blant de kristne temaene som finnes i Lindgrens verk nevner han ondskap, tilgivelse, bønn og bønnesvar, døden, og livets styrke. Dette er bare et lite utvalg av de mange forbindelsene han finner til kristne tema og motiver i bøkene han undersøker. De sterke intertekstuelle båndene til bibelen, og de mange referansene til kristne tradisjoner og hverdagslige rutiner, viser blant annet at Lindgren skriver som en del av den litterære tradisjonen i vesten, der hun både er i kulturarven, og bidrar til kulturarvens har-dimensjon.

Kulturarven i skolen og den historiske litteraturen

I opplæringsloven står det at «Opplæringa skal bidra til å utvide kjennskapet til og forståinga av den nasjonale kulturarven og vår felles internasjonale kulturtradisjon.» (Opplæringsloven, 1998, §1-1). For å oppnå dette trengs en forståelse av hva kulturarv er. Halvorsen opererer med kulturarv som dobbelt begrep. Kulturarv er noe man har, i form av dokumentert kultur i tekster, gjenstander, osv. Kulturarv er også noe man er i, både i form av «den livsverden den enkelte lever i uten å være klar over det, og den integrerte kultur i den enkelte» (Halvorsen, 2017, s. 19). Når jeg tar i bruk begrepet kulturarv i denne oppgaven sikter jeg først og fremst til har-dimensjonen.

Den nasjonale kulturarven inkluderer kunnskap om kristendommen og kristne verdier. Norge har vært et kristent land i 1000 år, og «utgangspunktet for vår norske folkeskole var kirken og kirkens dåpsopplæring» (Halvorsen, 2017, s. 48). Kristendommens funksjon i samfunnet har forandret seg gjennom tidene, og i dag er religionens rolle i det offentlige kanskje mindre fremtredende enn tidligere. Blant annet hører skolen i dag til under staten heller enn kirken. I tillegg har innvandring i senere tid ført til en større andel av andre religioner og livssyn enn kristendom, noe som tidlig satte i gang en debatt om hva som skal formidles i den norske skolen.

På en side av debatten stod de som argumenterte for Norges ansvar for å videreføre den kristne kulturarven, «både som en historisk, kulturell og religiøs faktor» (Halvorsen, 2017, s.48). Et argument på denne siden er at «de fleste i Norge hører til Den norske kirke eller andre kristne organisasjoner. Opplæringen gjelder dermed flertallet av barna i grunnskolen.» (ibid.). Dersom man trekker denne argumentasjonen helt ut er det ønskelig å drive undervisning i kristendom. Det vil derimot bli problematisk, slik den andre siden i debatten påpeker.

Sekulariseringen i Norge øker, «samtidig som vi får et økende antall landsmenn med annen religiøs bakgrunn.» (Halvorsen, 2017, s. 48). Dette fører til at «[s]kolens oppgave med å overføre en kulturarv [også må] balanseres mot mål som utvikling av trosfrihet, toleranse og selvstendighet» (ibid.). Det vil si at formidlingen av den kristne kulturarven ikke skal gå på bekostning av andre kulturer. Konklusjonen ble at opplæringen skal baseres på «grunnleggjande verdier i kristen og humanistisk arv og tradisjon, [...] verdier som òg kjem til uttrykk i ulike religionar og livssyn og som er forankra i menneskerettane», og at det skal skje formidling av både den «nasjonale kulturarven og vår felles internasjonale kulturtradisjon» (Opplæringsloven, 1998, § 1-1). Det vil si at formidling av den kristne (og andre deler av) kulturarven fortsatt er en del av skolens oppgave, men at formidlingen skal skje på en måte som tar hensyn til og verdsetter det mangfoldet som finnes i dag.

I norskfaget trekker Halvorsen frem det «relasjonelle aspektet mellom kulturytring (verk) og elev» som hun mener kan «bane vei for både estetisk eksistensiell opplevelse og erkjennelse» (Halvorsen, 2017, s. 72). Måten man jobber med det litterære verket, som tilhører «har»-dimensjonen, kan gi en sammenheng med elevenes livsverden, altså «er i»-dimensjonen. Arbeid med litterære verk er altså én mulig inngang til å formidle kulturarven på en måte som tar hensyn til den enkelte elev og mangfoldet i elevgruppa. I innledninga nevnte jeg at *Allas vår Madicken* som historisk barnelitteratur kan brukes til å formidle kulturarven. Det kan skje gjennom et litteraturhistorisk blikk på romanen.

«Begrepet litteraturhistorie kan forstås på minst to måter. Det kan vise til eldre litteratur, og det kan vise til fortellinger om denne litteraturen» (Claudi & Norendal, 2022, s. 21).

Slik jeg forstår det er litteraturhistorie i den første forstanden det samme som historisk litteratur. For ordens skyld velger jeg å referere til denne dimensjonen som historisk litteratur. *Allas vår Madicken* er historisk litteratur i dobbel forstand, ettersom den ble utgitt i 1983, og handler om 1910-tallet. Mens litteraturhistorie i den første forstanden betyr det historiske verket, forstår jeg litteraturhistorie i den andre forstanden som arbeid med det historiske verket. Arbeid med *Allas vår Madicken* med historisk fokus er dermed litteraturhistorisk i den andre forstanden. Litteraturhistorisk arbeid har til tider vært nedprioritert i den norske skolen. LK20 skjerpet skolens litteratur- og kulturhistoriske forpliktelser, som blant annet vil si at litterære verker skal sees i lys av kontekstuelle forhold. Det gjør det nødvendig for litteraturdidaktikeren «å tematisere, diskutere og problematisere hva en slik kontekstualisering kan innebære» (ibid. s. 14). Det vil si at den som skal undervise i litteraturhistorie og ta i bruk historisk litteratur må ha et bevisst forhold til hvordan dette arbeidet gjøres.

Mads Claudi beskriver at litteraturdidaktikken og litteraturundervisningen slik som den fremstår i dag er leserorientert på bekostning av interesse for historiske forhold i og rundt teksten (2019, ss. 2-3). I litteraturdidaktiske framstillinger blir litteraturhistorien ofte forstått som en bakgrunn eller ramme som man kan velge (eller ikke velge) å betrakte den selvstendige teksten ut fra (ibid. s. 5). Claudi peker på at et av argumentene som blir brukt for å forklare denne tilnærmingen til litteraturundervisning er at elever opplever lesing med litteraturhistorisk fokus som kjedelig eller lite engasjerende (ibid.). Claudi foreslår at dette kan forklares med mangelen på litteraturhistoriedidaktikk i Norge og stiller spørsmål ved hvordan elevene kan bli engasjerte av litteraturhistorie når «undervisningens hvordan» ikke nødvendigvis er hensiktsmessig (ibid. s. 6).

Claudi mener at det å akseptere forfatteren og hans/hennes historiske omgivelser som relevante faktorer for lesingen er en forutsetning for å utløse det didaktiske potensialet til en tekst (2019, s. 7). Han presenterer flere teoretikers inngang til litteraturhistorieundervisningens «hvordan», og det blir foreslått at man tar utgangspunkt i det spesifikke og den spesifikke forfatteren heller enn å jobbe med en generell periode i litteraturhistorien (ibid. ss.7-8). Historiske tekster gir et perspektiv fordi de ikke foregår nå, og veien videre til å se de store sammenhengene blir da lettere. Claudi hevder videre at individets opplevelse er ikke nødvendigvis det viktigste, men heller forholdet mellom individet og den kulturen det er en del av. Undervisningen bør være tresidig: Eleven, teksten og de kulturelle og samfunnsmessige omstendighetene som omgir begge disse (ibid. s. 10). Dette er en tilnærming det vil være relevant for meg å diskutere knyttet til de didaktiske mulighetene som finnes i *Allas vår Madicken*.

Metode

Utgangspunktet for min master var valget om å bruke bøkene om Madicken som empiri, men tekstvalg i seg selv er ikke tilstrekkelig grunnlag for en masteroppgave. Kallestad og Røskeland skriver at «[v]alg av materiale, altså litterære tekster, er avgjørende, men like viktig er det å tenke over hva som konkret skal undersøkes.» (2020, s.45). Jeg leste *Allas vår Madicken* på nytt og foretok en oversiktsanalyse. Slik oppdaget jeg mange referanser til kristendommen som jeg ikke hadde vært bevisst på tidligere. Jeg bestemte meg for å undersøke disse nærmere gjennom å foreta en motiv- og temaanalyse, grunnfestet i teorien jeg har presentert i dette kapitlet. Resultatet av dette analysearbeidet er presentert i det påfølgende kapitlet, «Kristendommen som tema og motiv i *Allas vår Madicken*».

Kristendommen som motiv og tema i *Allas vår Madicken*

Allerede i første kapittel av *Allas vår Madicken* ber Madicken Linus-Ida om å synge «... den där om Jesu järnväg til himmelen.» (Lindgren, 1983, s.14). Sangen er en av de vakreste Madicken vet, og handler om en liten jente som tror hun kan ta toget til himmelen og møte sin døde mor. Sangen får alltid Madicken til å gråte, og det gjør hun også når Linus-Ida på et senere tidspunkt synger den for henne og Lisabet. Sangen forklares ikke nærmere enn dette i *Allas vår Madicken*, men teksten inneholder gjentatte referanser til himmelen, Jesus og frelse (Helgelseförbundet, 1924, s. 125). Denne sangen er et eksempel på hvordan døden tematiseres i *Allas vår Madicken*. Gjennom resten av boka opptrer flere sanger på ulike vis, noe jeg velger å kommentere som en innledning til analysen min. Denne korte oversikten over sanger kan være et bilde på kristendommen som tema og motiv i *Allas vår Madicken*.

I flere tilfeller har sangene Linus-Ida synger en oppdragende funksjon. Hun synger blant annet 'I drinkarens koja', som handler om farene ved å drikke brennevin (Lindgren, 1983, s. 297). I visen fortelles det om en mann som drikker opp alle pengene og glemmer barna han har hjemme (Hultgren, u.d., ss. 3-4). Når han kommer hjem og finner dem døde angrer han seg, men da er det for sent. I forbindelse med at Linus-Ida synger 'I drinkarens koja' forteller hun også om hva man kan og ikke kan gjøre hvis man ønsker å komme til himmelen. På den måten forsøker hun å lære Madicken og Lisabet noe viktige om livet, og å innstille det hun ser på som riktig moral og oppførsel i dem.

I *Allas vår Madicken* har sanger med kristne motiver og tema en relativt viktig funksjon i skolesammenheng. På skolen lærer Madicken ulike salmer. Noen av dem synger hun og klassekameratene i forbindelse med eksamen til våren (Lindgren, 1983, s. 289). Salmenes tilstedeværelse i denne høytidelige stunden, som markerer slutten på og oppsummerer skoleåret, viser at de har en gjennomgående viktig funksjon også i skolehverdagen. Et eksempel på en salme Madicken lærer på skolen som kan trekkes fram er når hun før jul lærer 'Nu börjar den snöiga stormen sin färd' (Lindgren, 1983, s.116). I den salmen nevnes ulike kristne motiver, som julen, kirka, bønn og himmelen, samt at det fortelles om Jesu fødsel og livets oppstandelse fra døden (Topelius, 1904-1905, s. II:141-142). Madicken tar med seg den salmen hjem fra skolen, og hun og Lisabet finner på sin egen tekst med samme melodi for å erte hushjelpen Alva når hun vasker. «Nu börjar den bulliga Alva sin färd, kring väggar och tak här i Norden», synger de (Lindgren, 1983, s. 118). Det fører til mye latter, og Alva tar igjen med samme mynt til jentenes store glede. «Nu börjar den här lilla borsten sin färd, och nu ska här bli smörj så inni Norden.», svarer hun (ibid.). Salmen tas her ut av den mer høytidelige skolesammenheng, og brukes i språklek og spontansang. Senere på kvelden, når Madicken og Lisabet er ute og kjører hest og slede, får salmen nok en gang en mer høytidelig rolle. Da synger de 'Nu börjar den snöiga stormen sin färd', slik Madicken lærte den på skolen mens de farer hjemover og får se adventslysene stå tent i vinduet (ibid. s. 137).

Sangene i *Allas vår Madicken* opptrer både i markering av livets viktige hendelser, på skolen, i oppdragelse, i lek og humor, og i tanker om døden. På samme måte som sangene har ulike funksjoner har også kristendommen generelt ulike funksjoner i *Allas vår Madicken*. De nedslagene jeg gjør i min analyse er inndelt i kategorier med tilsvarende underkapitler. Jeg begynner med «Markering av livets store hendelser», som også gir en oversikt over hvordan handlingen drives framover i *Allas vår Madicken*.

Deretter følger «Tanker om livet etter døden», «Linus-Idas barneoppdragelse», «Skolefag» og «Lek» i tur og orden. Jeg avslutter analysen med «Mellom humor og alvor», hvor jeg oppsummerer noen av funnene mine og kommenterer noe av det sentrale i måten kristendommen som tema og motiv kommer frem i *Allas vår Madicken*.

Markering av livets viktige hendelser

Tradisjonelt har kristendommen hatt en rekke funksjoner i forbindelse med viktige hendelser i livet og generelt i markeringen av at tiden går videre. Dåp, konfirmasjon, bryllup og gravferd er alle viktige markeringer av betydningsfulle hendelser gjennom livet. For Madicken, som er sju år, er ikke disse store milepælene en viktig del av hverdagslivet. For henne er det andre viktige hendelser som viser at livet fortsetter framover.

En viktig begivenhet for Madicken er den kristne høytiden jul. Julefeiringen som motiv dukker opp i mange av Lindgrens verk, blant annet hos Emil, Pippi og hos barna i Bakkebygrenda. Ingen skildrer julaftenfeiring og peisvarme som hun gjør (Edström, 1997, s.21). Julen er viktig for Madicken av flere grunner. En grunn er at juleferien markerer at hun er halvveis gjennom skoleåret.

«'O, att man ska behöva ha jullov' – det var så hon sa den där första skoldagen för länge sedan. Men nu har hon varit skolflicka en hel termin, nu tycker hon att jullov är ett nästan lika bra påhitt som själva julen.»

(Lindgren, 1983, s.117)

Julen er en av de store milepælene i året for Madicken. Når hun får juleferie har hun gått på skolen i en hel termin, og hun kan føle seg ganske voksen i forhold til Lisabet, som ikke har begynt på skolen ennå i det heletatt. Julen som markering av at skoleåret er halvveis over representerer i så måte temaet vekst, som er et av de tre hovedtemaene man finner i barnelitteraturen (Nikolajeva, 2019, s. 91). Markeringen av at livet går framover er likevel ikke den eneste grunnen til at julen er viktig for Madicken.

I Madickens liv er julen et fast holdepunkt som kommer år etter år, med de samme ritualene og tradisjonene, til tross for at livet ellers forandrer seg og fortsetter framover. Hvor viktig juletradisjonene er, og hvor viktig det er for Madicken, kommer fram når julen *ikke* blir som vanlig fordi hun skal få et nytt søsken (Lindgren, 1983, ss.385-398). Mamma ligger oppe på soverommet og føder, og Madicken tenker mye på hvordan det pleier å være i julen. Blant annet pleier Mamma, Lisabet og Alva å gå i kirken når det er julebønn på julaften (ibid, s. 391), noe som viser at de kristne verdiene i julefeiringen er en viktig del av julefeiringen i Junibacken. Madicken og pappa pleier derimot å «gå sin julaftonspromenad genom stan» (ibid.). Pappa går nemlig aldri i kirken, fordi han er «en sån där hedning som farbror Nilsson ungefär, och det får han vara, för en godare, snällare hedning finns inte på hela jorden, det vet Madicken.» (ibid.). Hun og pappa snakker om hvordan ulike mennesker har det hjemme, også de som ikke har så mye penger. Gjennom disse samtalene lærer Madicken om medmenneskelighet, en verdi som er viktig innenfor de fleste religioner og livssyn. Når denne julen ikke blir som vanlig, savner Madicken det faste holdepunktet sitt. Det er likevel ikke bare negativt at denne julaftenen blir annerledes.

På den andre julaften som feires i løpet av *Allas vår Madicken* blir et barn født i Junibacken. Madicken og Lisabet får en lillesøster som skal hete Kajsa, og hennes fødsel er virkelig en av livets viktige hendelser. Det at fødselen hennes skjer på julaften, som i kristendommen markerer Jesu fødsel, gir den en ekstra symbolbetydning. Fischer-Nielsen

skriver om denne hendelsen at «[d]et hon [altså Lindgren] berättar om, är släkt med julevangeliet» (1999, s. 111). Lille Kajsa knyttes til Jesusbarnet, og symbolet om at livet seirer over døden.

Julen er ikke den eneste viktige hendelsen som markeres i *Allas vår Madicken*. Livet går stadig videre, og for Madicken som mange andre finnes det mange tegn på at det skjer. Jeg velger å trekke fram en av tingene hun har til felles med sju-åringer i dag, nemlig at skoleårets framgang er en vesentlig del av det å bli eldre og gå framover i livet. Slik julen markerer midten av skoleåret, markerer eksamen slutten på skoleåret. På eksamen må elevene i *Allas vår Madicken* svare på spørsmål, blant annet om «bibliska historien». Det gjør Madicken gjerne, hun er jo best i klassen i det faget. Hun får fortelle om den barmhjertige samaritan, og hun koser seg riktig, for den fortellingen er hun så glad i. «Madicken berättar så bra, där kan mamma och pappa sitta och vara nöjda minsann!» (Lindgren, 1983, s. 288). Det går ikke like greit for alle elevene, men for alle er kristendommen en del av markeringen av at skoleåret er slutt. Når eksamen er ferdig, går de i kirken og synger noen salmer. Dette fungerer som en feststemt avslutning på skoleåret. Kristendommen har altså en funksjon i markering av viktige hendelser i *Allas vår Madicken*, både til jul og ved eksamen.

Tanker om livet etter døden

«Döden, döden, döden...» Slik innledet Lindgren og hennes søstre alle telefonsamtaler på sine eldre dager (Astrid Lindgren AB, 2023.22.21). Dermed fikk de satt ord på det verst tenkelige med en gang, tatt døden med i betraktningen og samtidig tatt brodden av den (ibid.). Denne alvorlige, men også humoristiske tilnærmingen til døden ser man reflektert i Lindgrens forfatterskap. Fra hønsene i Lønneberget, til Skalle-Per i Ronja Røverdatter, finnes døden som motiv og tema i forskjellig grad og på forskjellig vis i flere av hennes verk. Den livsglade Madicken tenker også på døden, og hennes refleksjoner er bare et av mange eksempler på at døden tematiseres i en barnebok. Før jeg utdyper hvilke refleksjoner Madicken gjør seg om døden, skal jeg kaste et blikk på døden som motiv og tematikk i barnelitteratur.

Døden er et vanlig tema i barnelitteratur. Nikolajeva skriver at «[t]rots att det ofta sägs att döden är tabubelagt i barnlitteraturen är den det mest framträdande och allestädes närvarande temat som mer än något annat drag signalerar en specifik historisk periods, en kulturs eller en individuell författares syn på barndomen». (2019, s. 96). Død var i større grad til stede i barns hverdag før i tiden, mens økt levestandard og minskende barnedødelighet etter andre verdenskrig gjorde døden til en mer og mer fjern sak. Dette reflekteres også i litteraturen. I *Allas vår Madicken* ser man spor av begge disse trendene. På den ene siden har Madicken aldri opplevd at noen nær henne har dødd, så døden er for henne mer eller mindre abstrakt. På den andre siden vet hun godt hva døden er, og opplever blant annet at Abbe er døden nær av sykdom (Lindgren, 1983, ss.379-384). Madicken får høre sanger om barn som er så heldige å få komme til himmelen. Denne holdningen i sangene stemmer overens med det at «i många barnböcker från 1800-talet framställs ett barns död som positiv.» (ibid. s. 97). Dette knytter Nikolajeva til den sterke kristne troen i vår del av verden. Madicken slår seg derimot ikke til ro med denne oppfatningen av døden, men funderer mye på hva som skjer når man dør.

I kristendommen er døden et vanlig motiv. Hele religionen er basert på at Jesus, som Guds sønn, seiret over døden og dermed reddet menneskeheten fra evig fortapelse. Ulike trosretninger til ulike tider har hatt forskjellige oppfatninger rundt hva som skjer når man

dør. Noen retninger mener de troende får stå opp igjen, mens de andre forblir døde (Kværne, Seim & Groth, 2024.04.24). Noen retninger tror på dommens dag, der man dømmes til evig liv, evig død, eller evig straff og pine (ibid.). Variasjonene er store, men det interessante i denne oppgaven er hvilke forståelser knyttet til døden som kommer frem i *Allas vår Madicken*.

I *Allas vår Madicken* kommer det fram at Madicken har tydelige forestillinger om hva som skjer når man dør. Hun har lært at det er to alternativer. Enten kommer man til himmelen, ellers kommer man til helvetet. Både himmelen og helvetet er motiver fra kristendommen. Madickens tanker om himmelen kommer fram på et tidlig tidspunkt i fortellingen:

Varje kväll, när Madicken ligger i sin säng och har läst Gudsomhaver, ber hon en extra bön, at Lisabet och hon själv och mamma och pappa och Alva och Linus-Ida och Abbe Nilsson skall få fara till himlen allihop på samma gång.

(Lindgren, 1983, s.14)

I dette sitatet kommer det fram at Madicken bruker himmelen som forklaring på hva som skjer når man dør. Man får også et visst innsyn i hennes forestillinger om hva himmelen faktisk er. Himmelen, slik Madicken ser den, er et sted for fellesskap. Når hun ber om at alle hun er glad i skal få reise til himmelen samtidig er det ikke noe spørsmål om de skal få være sammen når de kommer dit. Det er en selvfølge. Å be om at alle skal få reise sammen vil gjøre at ingen blir igjen alene på jorden, og ingen må gå alene inn i himmelriket.

Det bästa vore förstås, om de aldrig behövde fara dit, tycker Madicken, de har det ju så trevligt här hemma. Fast det vågar hon inte be Gud om, han kunde bli ledsen.

(Lindgren, 1983, s.14)

Til tross for det forestilte paradiset i himmelen, sliter Madicken med å forestille seg et bedre sted enn Junibacken. Hun tenker egentlig at det hadde vært best å slippe å reise derfra, selv når reisemålet er himmelen. Det viser at Madicken har en idyllisk og trygg barndom. Hun har vanskelig for å tenke seg at det kan være bedre i himmelen. Døden og reisen til himmelen er ikke noe hun ser på som en potensiell befrielse. Den er heller noe uunngåelig som man gjør det beste ut av gjennom å reise til himmelen sammen med dem man er glad i. Madicken funderer på om hun skal be om at de ikke må reise til himmelen i det heletatt, men hun er empatisk og vil ikke at Gud skal bli lei seg. Det kan tyde på at Madicken ser på Gud som en menneskelig skikkelse, en venn med følelser hun ikke vil såre. Hun er likevel ikke redd for å be om det som er viktig for henne, for hun har tro på at Gud vil det beste for henne, og at han vil ordne det sånn at hun slipper å dra alene, eller bli værende igjen alene. Episoden kan slik demonstrere både hvordan Madicken tenker om døden, og hvordan hun tenker om Gud.

Senere i *Allas vår Madicken* kommer det fram at Madicken ikke tror at alle kommer til himmelen når de dør. Den holdningen kommer blant annet til syne i en samtale Madicken og Lisabet har på sengekanten en kveld. Madicken har forsøkt å illustrere hvor stille kannibaler kan bevege seg, gjennom å forklare at en intetanende misjonær i jungelen plutselig kan bli spist uten å ha hørt noe. Denne forklaringen får Lisabet til å tenke.

”Den kannibalen, han kommer nog aldrig till himmelen”, tror Lisabet.

”Nä, det kan du slå dej i backen på att han inte gör”, försäkrar Madicken.

Lisabet nickar belåtet.

(Lindgren, 1983, ss.185–186)

I denne samtalen kommer det fram at Madicken og Lisabet ser på himmelen som et sted bare de snille får komme til. Kannibalen, som har vært slem og spist en misjonær, får selvfølgelig ikke komme dit. Men så begynner Lisabet å tenke seg om.

”Jo, det gör han i alla fall den uslingen”, säger hon till sist.

”Gör vad då”, undrar Madicken.

”Kommer till himlen, jo, för han har ju missionären i magen, och missionären måste komma till himlen, förstår du väl?”

(Lindgren, 1983, s.186)

Her oppstår en spennende diskusjon. Kannibalen har jo misjonæren i magen! Hvordan skal misjonæren komme seg til himmelen hvis kannibalen ikke skal dit? Dermed må kannibalen få en svipptur til himmelen også. Her gir barnas konkrete perspektiv en humoristisk innfallsvinkel i refleksjon rundt døden. Man kan tydelig se for seg jentenes mine når de tenker på hvor urettferdig det er at kannibalen har lurt seg inn i himmelriket.

Lisabet og Madickens argumentasjon om kannibalen har, slik Fischer-Nielsen påpeker, mye til felles med nattverden (1999, s. 98). Under nattverdsmåltidet mottar kristne Jesu kropp og Jesu blod i form av velsignet brød og vin. Fischer-Nielsen trekker frem et sitat fra Johannesevangeliet der det står at «... den som spiser mitt kjøtt og drikker mitt blod, har evig liv, og jeg skal reise ham opp på den siste dag» (Joh 6:54). Historien om kannibalen er altså et eksempel på intertekstualitet. Når kannibalen, eller synderen, spiser misjonæren, den uskyldige, får han komme til himmelen. Madicken må si seg enig i Lisabets argumentasjon, men begge er enige om at...

...det är fisigt av kannibalen att lura sej in i himlen så lömskt.

”Men vänta bara, när Gud får veta vad han har gjort”, säger Madicken hotfullt.

”Pilutta honom, då åker han ut”, säger Lisabet. Och sen struntar de i kannibalen.

(Lindgren, 1983, ss.185-186)

For Madicken og Lisbet er det ikke nok å ha lurt seg inn i himmelriket ufortjent. Fischer-Nielsen argumenterer for at «... [b]arnens obarmhertiga rättfärdighetskänsla segrar över det evangeliske perspektivet.» (1999, s. 98). Dette kan diskuteres. Begynnelsen av argumentet hans stemmer overens med min oppfatning. Madicken og Lisabet mener at man må gjøre seg fortjent til å komme inn i himmelriket, noe som går på tvers av kristendommens tanke om at mennesker slipper inn dit i kraft av Jesus, ikke seg selv. Jeg er derimot uenig i at rettferdighetsfølelsen deres seirer over det evangeliske perspektivet. Selv om leseren kan se en intertekstuell referanse til Bibelens budskap om nattverden, er ikke det en del av Madicken og Lisabets diskusjon. Misjonæren er ikke Jesus, men et annet menneske, og det å spise andre mennesker er galt. Slik de ser det er det kanskje nok å ha misjonæren i magen for å slippe inn i himmelriket, men for å få bli værende der må det mer til. Kanskje må kannibalen be om tilgivelse og hjelp fra Jesus hvis han skal få det.

En annen ting som kommer fram i Madicken og Lisabets diskusjon om kannibalens vei til himmelen er forestillingen om kropp og sjel. Dette temaet har vært diskutert nøye i

mange religiøse sammenhenger. Jentene mener at kannibalen må reise til himmelen hvis misjonæren skal få komme dit. Det vil si at de mener at misjonæren sitter fast i magen til kannibalen. Når han har blitt spist må man kunne si at misjonæren er død. Sjelen hans har likevel ikke reist til himmelen, slik Madicken og Lisabet forestiller seg det. Misjonæren ser ut til å sitte fast i kannibalens mage fram til kannibalens død, og han kommer først til himmelen når kannibalen reiser dit. Det indikerer at Madicken og Lisabet forestiller seg at det er kroppen som skal gjenoppstå etter døden, så vel som sjelen. Hvorvidt oppstandelse er bare åndelig eller også fysisk har vært debattert siden tidlig kristen tid. Paulus' brev peker i retning åndelig, mens evangeliene i større grad vektlegger det fysiske (Endsjø, 2021). I *Allas vår Madicken* får barnas egne refleksjoner rundt død og oppstandelse stå i sentrum. Madicken og Lisabets forestillinger er et godt eksempel på barns konkrete oppfatning av verden, og Lindgrens særegne evne til å få frem dette barneperspektivet.

I utdraget om kannibalen diskuterer ikke Madicken og Lisabet hva alternativet til å komme til himmelen kan være, men det kommer fram på andre steder i boka. Av Linus-Ida har de nemlig lært om helvetet. Fischer-Nielsen beskriver Linus-Ida som en som har «den typisk folkereligiosa oppfatningen om domedagen och helvetet.» (1999, s. 95). Linus-Ida tror at det kommer en dommedag der alle skal dømmes for sine synder, og at det da vil vise seg hvem som kommer til helvetet og ikke. Madicken og Lisabet lærer om forskjellige ting som kan gjøre at man kommer til helvetet, blant annet at «... den som svär, den kommer til helvetet» (Lindgren, 1983, s. 84). Derfor blir de meget forferdede når Madickens klassekamerat Mia sier et banneord, og om kvelden snakker de sammen om det.

De kommer överens om att Mia är dum. Men plötsligt minns Madicken det förskräckliga ordet som Mia sa och blir med ens rent förtvivlad. Visst tycker hon at Mia skall ha på plytet, men å, om hon nu skall behöva fara till helvetet, och det bara för at Lisabet råkade pilla en ärtä i näsan! Alltihop är den eländiga ärtans fel! Utan den hade de aldrig gått till Linus-Idas gård och det hade aldrig blivit något slagsmål och Mia hadde aldrig sagt sitt förskräckliga ord. Madicken förklarar detta för Lisabet.

«Oj oj oj», säger Lisabet.

De ligger där skräckslagna i sängen och vet inte, vad de ska ta sej till.

(Lindgren, 1983, s. 91)

I dette utdraget kommer det fram hva som kan skje når du ikke kommer til himmelen. Da havner du i helvetet, og det er et så forferdelig sted at man ikke engang kan ønske sine fiender dit. Det kommer også fram at det er fort gjort å havne i helvetet. Det er nok å si ett banneord, så blir man dømt til evig straff. Heldigvis finnes det råd.

«Kanske det hjälper om vi ber Gud förlåta Mia», säger Madicken. «Jag tror aldrig hon kommer på att göra det själv.»

Madicken och Lisabet knappar sina händer, de måste ju göra vad de kan för at rädda Mia.

«Käre gode Gud, förlåt Mia bara för den här gången, förlåt, förlåt!»

Och Madicken lägger till:

«Käre Gud, hon kanske inte menade det. Förresten tror jag knappt, att hon sa 'jävelunge' ... jag tror nästan att det var 'jäntunge' hon sa.»

Efteråt känns det bättre. De har räddat Mia från evigt straff, och nu är det nog dags at sova.

(Lindgren, 1983, s. 91)

Ved å be om tilgivelse kan man unngå evig straff. Tilgivelse er et av de viktigste temaene i kristendommen, der det grunnleggende premisset går ut på at Jesus døde for menneskene slik at deres synder kunne bli tilgitt. Når Madicken og Lisabet ber om at Mia må bli tilgitt viser de at i deres oppfatning av livet etter døden kan man komme til himmelen så lenge man ber om tilgivelse for det gale man har gjort. Det er til og med mulig å be for andre, slik at de ikke kommer til helvetet. I denne situasjonen ser man at Madicken og Lisabet har tro på at Gud kan ordne opp i situasjoner som de ikke rår med selv. Når de har bedt for Mia føler de seg trygge på at hun også er trygg, og de kan legge seg til å sove med god samvittighet.

I eksemplene ovenfor kan man se at kristendommen brukes aktivt til å konstruere mening rundt hva som skjer når man dør. Madicken og Lisabet tror at man kommer til himmelen, slik kristendommen sier, eller til helvetet. De reflekterer også videre med bakgrunn i svarene opplæringen deres har gitt, og finner egne svar som bygger videre på dem. Himmelen som motiv i *Allas vår Madicken* framstår som et sted man riser til sammen med dem man er glad i etter at man dør. Det er de snille som kommer til himmelen, men hvis man har gjort noe galt kan man be om tilgivelse. Himmelmotivet henger sammen med temaene tilgivelse, nattverd, rettferdighet og fellesskap. Helvetet som motiv er et fælt sted man ikke vil sende sin verste fiende til. Helvetet er straffen for alt det gale man har gjort, og representerer tematisk sett en slags rettferdighetstanke. Det viser at en av kristendommens funksjoner i *Allas vår Madicken* er å være utgangspunkt for tanker om livet etter døden.

«Be så skal du få»

Både Madicken og Lisabet har lært å be aftenbønn, og hver kveld ber Madicken «Gudsomhaver» (Lindgren, 1983, s.14), en bønn man også hører Lina be i en av filmene om Emil i Lønneberget. Lisabet finner av og til andre løsninger, som å be sju kveldsbønner på søndag i stedet for én hver dag (ibid., ss. 285-286). Lisabets innstilling er et typisk eksempel på Lindgrens evne til å ta barneperspektivet, og introdusere humor i møte med en rutine mange barn kan tenkes å finne kjedelig. Bønn finnes gjentatte steder i *Allas vår Madicken*, og jeg velger å trekke fram to eksempler for å illustrere funksjonen til dette kristne motivet.

Madicken og Lisabet ber når det er noe de virkelig ønsker seg, og når det er noe som buttrer imot. Et eksempel på dette er når Madicken får hjernerystelse rett før de skal ha utflukt på skolen. Hun blir helt fortvilet, og ligger under dyna om kvelden og ber til Gud:

«Käre Gud, hjälp mej! För jag vil så gärna vara med. Gör så att farbror Berglund ringer til mamma och säger att nu är jag frisk, för det är jag. Men det är bråttom [...] Så säj åt farbror Berglund att han ringer nu genast, gör det, käre Gud, för jag vil så gärna vara med, amen!»

(Lindgren, 1983, ss. 58-19).

På dette tidspunktet har Madicken tryglet og bedt mamma, pappa, Alva og Linus-Ida. Ingen kan hjelpe henne å komme seg på utflukt. Da snur hun seg til Gud, som hun alltid har fått vite kan gjøre hva som helst. Telefonen ringer ikke den kvelden, og Madicken er trøstesløs. Heldigvis er ikke alt håp ute. Det er typisk for Lindgrens bøker at ingen barn ber forgyttes (Fischer-Nielsen, 1999, s.103). Selv om «farbror Berglung» ikke ringer, får Madicken likevel dra på utflukt. Frøken hadde også fått hjernerystelse, så utflukten ble

utsatt. Til tross for at det ikke skjedde slik Madicken hadde forestilt seg, opplevde hun det bønnesvaret hun trengte.

Noen ganger ber Madicken for andre enn seg selv. Abbe får lungebetennelse etter å ha reddet sin fulle far fra å drukne i elven. Mens Abbe ligger syk får Madicken et brev fra «farbror Nilsson» der han skriver

«Jag är en hedning, Madicken, det har jag alltid vatt, så jag har ingen Gud att be till. Men det kanske du har, be för Abbe då.»

(Lindgren, 1983, s. 381).

Madicken går inn i garderoben og ber så indelig for Abbe. Hun nevner både «farbror Nilsson», «tant Nilsson» og Abbes drømmer om den transsibirske jernbanen og å seile på havet. Til slutt ber hun «... för min skull också, käre Gud.» (ibid. S. 381). Når nøden er størst, gir kristendommen både Madicken og farbror Nilsson håp. Nok en gang blir Madicken bønnhørt. I Lindgrens forfatterskap har Gud virkelig omsorg for barna, og de kan hvile trygt i troen på at noen passer på dem.

Motivet bønn er tydelig til stede i alle de førnevnte eksemplene. Bønnen introduserer temaene håp, trygghet og tillit. For Lindgrens barn stemmer virkelig bibelordet, «be så skal du få» (Matt, 7-7). I avslutningen på «Gudsomhaver» står det «Lyckan kommer, lyckan går, Du förbliver, Fader vår» (Svenska kyrkan, 2023.04.04). Kristendommens funksjon blir gjennom bønn, som «Gudsomhaver» sier, en trygghet både i glede og sorg.

Linus-Idas barneoppdragelse

Et av barnelitteraturens fremste formål har fra starten av vært oppdragelse. Barn skal lære av det de leser slik at de oppfører seg på riktig måte i virkeligheten. *Allas vår Madicken* har tydelige spor av dette formålet. Madicken er et barn, og gjennom hele boka erfarer hun mye, og har stor egenutvikling. Noe lærer hun gjennom handlinger som får konsekvenser, for eksempel at det ikke er så lurt å bruke nye sandaler ved «majelden» (Lindgren, 1983, s. 205). Mye lærer likevel både Madicken og Lisabet av voksenpersonene rundt seg. Pappa lar dem reflektere over hvordan andre mennesker har det, mamma lærer Lisabet at man ikke skal si stygge ord, og Alva hjelper dem med alt mulig, blant annet lekser. En annen voksen som bidrar til Madicken og Lisabets oppdragelse er Linus-Ida, og i hennes form for oppdragelse har kristendommen en viktig funksjon.

Et eksempel på dette finner man i den førnevnte episoden der Mia sier et banneord. Madicken og Lisabet vet at «den som svär, den kommer till helvetet, det har Linus-Ida sagt» (Lindgren, 1983, s. 84). Derfor blir begge to forskremte når Mia sier «jävelunge» til Madicken (ibid.). Madicken og Lisabet ville aldri ha sagt «jävelunge», for en voksenperson de stoler på har sagt at det kommer man til helvetet for. I *Allas vår Madicken* fungerer dermed helvetes-motivet som en form for skremsel. Helvetet er straffen for det man har gjort galt, og trusselen om å havne der skal virke oppdragende og gi ønsket oppførsel i barn.

Mia har ikke fått samme type oppdragelse som Madicken og Lisabet. Det virker som hun i liten grad har fått opplæring i hvilke ord man ikke bør si. Kanskje har hun også blitt kalt sånne ord selv. De kristne motivene som for Madicken og Lisabet er svært kjente, har ikke samme rolle i Mias liv. Denne ubalansen kan sies å være en bakdel for Mia. Kristendommens temaer og motiver hadde en viktig funksjon i samfunnet og barneoppdragelsen på Madicken og Mias tid. Dermed ville manglende kjennskap til slike

motiver og temaer være en betydelig sosial kapital, og en vesentlig del av det å være i kulturarven, slik Halvorssen beskriver. I så måte viser kristne motivers tilstedeværelse i Madickens oppdragelse, og deres fravær i Mias, at kristne motiver har en vesentlig funksjon i barneoppdragelsen i *Allas vår Madicken*

I første kapittel kommer Lisabet ned på «tvättbryggan» til Madicken og Linus-Ida. Hun forteller at hun har trukket katten i halen. Både Madicken og Linus-Ida blir strenge på henne, og Linus-Ida sier:

«Vet inte Lisabet att Guds änglar gråter, så det skvalar, när barn är elake mot djur?»

«Haha, men då regnar det», säger Lisabet. «Och nu regnar det *inte*.»

(Lindgren, 1983, s. 19)

Linus-Ida bruker kristne figurer når hun skal irettesette Lisabet, nemlig englene. Hun spiller på englenes følelser, og bygger irettesettelsen sin på at Lisabet skal føle empati med dem. For Linus-Ida er empati med englene kanskje et sterkere argument for å være snill med dyrene enn empati med katten. Når englene er med i vurderingen kommer man opp på et høyere tematisk nivå, der frelse plutselig blir en del av vurderinga. Lisabet er derimot ikke bekymret, for hun vet hva engler er og hva som skjer når de gråter. Hennes forståelse for hva engler er skiller seg dermed fra Linus-Idas gjennom å være mer konkret. Uansett viser utdraget at engler som motiv kan ha en oppdragende funksjon i *Allas vår Madicken*.

I tillegg til punkt som at man skal være snill mot dyr og ikke banne har Linus-Ida forsøkt å lære Madicken og Lisabet å være gavmilde. Hun har sagt at «Den som ger åt de fattiga får tiofalt igen» (Lindgren, 1983, s. 390). Det tenker Madicken på når hun impulsivt har gitt gullhjertet sitt til Mia i julegave, og Lisabet synes synd i henne som ikke har noe gullhjerte lenger. Da kan hun trygt si «Haha, jag får tio stycken i julklapp, det står i bibeln.» (ibid.). Det at lønner seg å gi til de fattige og svake er et vanlig tema flere steder i Bibelen. I Madickens oppdragelse har dette kristne temaet satt sine spor. Madicken tenker ikke bevisst på at det står i Bibelen at man skal gi til de fattige mens hun gir fra seg smykket. Det gjør hun av sitt hjertes godhet. Det kan forklares med at kristne verdier har en underbevisst påvirkning på hennes handlinger. Den oppdragende funksjonen til kristne temaer og motiver kommer til syne når Madicken skal rettfærdiggjøre handlingen for seg selv og Lisabet i etterkant. Da husker hun det Linus-Ida sa, og vet at hun har gjort det rette. Hun har lært om rett og galt gjennom kristendom, og det er dermed motiver og temaer fra kristendom som først dukker opp i hennes tanker når hun er usikker på et valg hun har tatt.

Som en del av Madicken og Lisabets oppdragelse kan man regne Linus-Idas mange formanende historier som hun ser ut til å mene skal lære dem gode grunnholdninger. Linus-Ida er imot brennevinet og dets effekt på menneskene og samfunnet. Når hun forsøker å fraråde noen fra å nyte alkohol tar hun i bruk motiver fra kristendommen. Linus-Ida forteller om en gang hun møtte Abbes far som var på vei til kroa, og hun sa «På den här vägen kommer du aldrig til himlen, Nilsson», og Nilsson svarte «Så långt ska jag inte heller, jag ska bara te Trill-In å få mej ett par öl» (Lindgren, 1983, s. 297). Linus-Ida uttrykker altså at den som drikker for mye alkohol etter hennes mening ikke vil finne veien inn i himmelriket. Det stemmer også med en del av visene hun synger for Madicken og Lisabet underveis i boka. Likevel ser hun også ut til å mene at det hjelper å angre seg, hvilket også stemmer overens med kristendommen, for etter å ha sunget `I drinkarens koja` sier hun at «Den drinkaren ångrade sej i alla fall te sist.» (ibid.).

Kristendommen ligger altså til grunn for mange av Linus-Idas formaninger ovenfor Lisabet og Madicken, og det kan virke som både hun og andre mener at den har en viktig funksjon i barneoppdragelsen.

Skolefaget «bibliskan»

I en oppgave som tar for seg kristne motiver i litteraturen knyttet til didaktikk er det spennende å legge merke til hvordan kristendommen skildres som et element av skolehverdagen i *Allas vår Madicken*. På skolen har Madicken et fag som kalles «Bibliska historien», eller bare «bibliskan». I dette faget lærer de om, og blir forhørt i fortellinger fra Bibelen. Når det fortelles om skolen i *Allas vår Madicken* er det ofte tilknyttet kristendomsundervisningen. Det er spennende med tanke på at skolen, både i Norge og Sverige, i utgangspunktet oppstod som kristendomsopplæring. Madickens skoleopplevelse er, i hvertfall delvis, basert på Lindgrens egne skoledager. De gir slik et skolehistorisk innblikk, og viser hvordan kristne motiver- og temaer historisk sett har hatt en vesentlig funksjon i skolen.

Når det er snakk om «bibliska historien» blir det ofte sagt at der er Madicken best i klassen, takket være Linus-Ida (Lindgren, 1983, bl.a. s. 158, 260, 262). Elevene på Madickens skole får høre bibelhistorier de skal lære utenat. På slutten av skoleåret er det utspørring foran foreldrene der de skal vise hva de kan ved å fortelle historiene selv. Madicken gjør det bra når de øver til eksamen, og kan fortelle fint fra bibelhistorien (ibid. s.262). Mia sliter derimot med å huske. Når frøken spør hva Gud gjorde etter å ha laget det første mennesket av leire svarer Mia at han sikkert satte det til tørk (ibid.). I dette utdraget får vi se at på Madickens tid var boklærdommen barna var forventet å ha sterkt knyttet til kristendommen. Å kunne gjenfortelle historier fra Bibelen virket å være sidestilt med å kunne lese, skrive og regne, tre punkter som i Norge i dag er regnet som grunnleggende ferdigheter. Det henspiller igjen på kristendommens sentrale rolle i skolehistorien. Madicken har fått lære bibelhistorier fra hun var liten. Rundt henne er det mennesker som har kunnskap skolen verdsetter. Mia har ikke samme fordel som Madicken. Hun virker derimot å ha andre praktiske kunnskaper, som at ting av leire må tørkes før de tas i bruk. Den typen kunnskap verdsettes dessverre ikke i klasserommet. Utdragene som forteller om skolen viser dermed at kristendommen var en viktig del av skolehverdagen, og kunnskap som var høyt verdsatt.

En dag forteller Madicken om en skoletime der Mia ble forhørt i «bibliska historien» og sa at Gud tok «et rivjärn och skapade derav kvinnan.» (Lindgren, 1983, s. 90). Lisabet trodde egentlig også at det var sånn, men Madicken kan fortelle av det ikke var et «rivjärn», men et «rävben».

«Var fick han rävenet ifrån», vil Lisabet veta. «Ss, vet jag det? Det står inte i bibliskan. Det sprang väl nånn räva i lustgården, som han tog ett ben av.»

(Lindgren, 1983, ss.90-91)

Dette utdraget synes jeg er spennende av flere grunner. En grunn er at nettopp denne misforståelsen også finnes i Emil i Lønneberget, der Lina gjør samme feil som Mia under et husforhør. Dette sammenfallet gjør at man kan tenke seg at Astrid Lindgren selv har opplevd at noen har misforstått akkurat dette i virkeligheten. En annen grunn til at utdraget er spennende er at Madicken selv også har misforstått. Hun kan historien mer ordrett enn Mia, men tror det er snakk om et reveben heller enn ett ribben. Dette viser viktigheten av å lære konteksten rundt en historie når man lærer den. Utenat-læringen som var vanlig i skolesystemet før har ikke gitt den forståelsen av materialet som man

kunne ønske. Utdraget viser også at Madicken bruker verden rundt seg til å forstå bibelfortellingene hun får presentert. Det kan være at det er enklere for henne å se for seg dette med reven enn å se for seg at noen tar ut et faktisk ribben. Det som kommer fram i dette utdraget gir inntrykk av at kristendommens funksjon som skolefag først og fremst går ut på å kunne gjenta ordrett. Frøken har ikke fått med seg at selv en av hennes beste elever i faget sitter med en misforståelse.

I begge de to utdragene nevnt ovenfor spiller humor en viktig rolle. Måten barna tolker bibelfortellingene ut fra egne erfaringer skaper komiske bilder for leserens indre øye. Adam som en leirfigur som står til tørk viser noe av det komiske i bibelfortellingenes ordbruk. Mia setter ord på noe av det merkelige i at mennesker skulle være laget av leire, og måten Lindgren forteller det på gir humor til den religiøse fortellingen, uten latterliggjøring. Den samme lette stemningen oppstår i misforståelsen rundt hvordan kvinnen ble skapt. Rivjern, reveben og ribben er alle like ord på svensk, og Lindgren utnytter dette med «[I]eken og språket, spillet med ordene, [som] er noe av det viktigste i Astrid Lindgrens fiksjon» (Edström, 1997, s. 18). Slik viser hun en humoristisk side ved «bibliskan» som skolefag, som står i kontrast til det mer alvorlige inntrykket man kan få med tanke på forhør og strenge krav.

Lek på alvor

I barnekonvensjonens artikkel 31 fastslås det at alle barn har rett til å leke (Forente Nasjoner, 1989, s. 24). Lekens verdi har i så måte blitt fastslått av en av de høyeste rådene i verden. Lindgren verdsatte derimot leken lenge før barnas rett til å leke ble fastsatt ved lov. Gjennom hele hennes forfatterskap har leken en særstilling, fra Pippi Langstrømpe som leker «tingleter», til barna i Bakkebygrenda, som aker kjelke. Madicken og de andre i *Allas vår Madicken* er ikke unntatt fra denne trenden. Det som derimot er særegent for lekene i *Allas vår Madicken* er at de aller fleste rollelekene som foregår igjennom fortellingen er inspirert av bibelhistorier. Jeg vil trekke fram tre av disse lekene, som også er av de lekene som får mest sideplass i *Allas vår Madicken*. De kan illustrere tre litt ulike funksjoner.

Den første leken, «Moses i vassen», fungerer som en introduksjon til jentenes lekverden for leseren. For Madicken og Lisabet fungerer kristne motiver ofte som inspirasjon og ramme for rollelek. Allerede i første kapittel oppstår en slik lek spontant etter at et utsagn fra Linus-Ida får fram en assosiasjon hos Madicken:

«Jag sär, jag sär, det är onaturligt med all den här värmen» säger Linus-Ida och torkar svetten ur pannan. Det är som at skölja tvätt i Nilfloden i Afrikat och inte hemma i Svärjet.» Mer säger inte Linus-Ida och mer behövs inte heller för at det skall klicka till i Madicken. Hon får ju sina infall lika fort som en gris blinkar. «Lisabet, jag vet vad vi gör», säger Madicken. «Vi leker Moses i vassen!» Lisabet hoppar till av förtjusning. «Och jag får vara Moses?» Då skrattar Linus-Ida. «Jo, det blir en skön Moses!» Men nu ska Linus-Ida gå och hänga sin tvätt, Madicken och Lisabet blir ensamma vid Nilens strand.

(Lindgren, 1983, s. 19)

Moses i vassen, eller Moses i sivet, er en bibelfortelling fra det gamle testamentet, og utgjør slik en intertekstuell referanse i *Allas vår Madicken*. Moses blir plassert i en kurv i Nilen for at han skal overleve faraos befaling om at alle nyfødte guttebarn blant israelittene skal druknes (2. Mos, 2,1). Faraos datter finner Moses og redder ham. Når Linus-Ida nevner Nilen for Madicken, er det den fortellingen Madicken umiddelbart tenker på. For henne er Nilen et motiv fra kristendommen, og hun bruker det som inspirasjon for lek.

Selv om Madicken og Lisabet er ved Nilssons bredd, og ikke Nilens bredd, finner de to jentene alt de trenger for å få med hovedelementene som finnes i bibelfortellingen i sin lek-fortolkning. En «tom tvättholk» blir kurven til Moses, og Madicken kler seg som faraos datter i «mammans morgonrock» (Lindgren, 1983, ss. 20-22). Jentene kjenner bibelfortellingen godt, og har derfor med flere detaljer fra den. For at det skal være slik de forestiller seg at det faktisk var ved Nilens bredd må Lisabet være ute i vannet, og Madicken må være pent nok kledd til å være en prinsesse. De tar et annet perspektiv og lever seg inn i en annen livsverden.

I begynnelsen følger leken bibelfortellingens gang, men underveis begynner de å utbrodere hendelsesforløpet.

Ligger du här lille Moses», säger Madicken. «Jaha, det gör jag», säger Lisabet. «Får jag bli din lille pojk?» «Det kan du vel få», säger Madicken. «Men först ska jag rädda dej ur den här holken, vem har lagt dej där?» «Det gjorde jag själv» säger Lisabet, men då tittar Madicken så strängt å henne och viskar: «Det gjorde min mamma för at Farao inte skulle ha ihjäl mej.» Lisabet tar lydigt efter.

«Då är du vel glad, lille Moses, att du får komma till mej, som är så fin?» «Ja, det är jag», försäkrar Lisabet. «Du skal också bli fin», säger Madicken. «Och få nya kläder.» «Och torra byxor» säger Lisabet. «Madicken vet du vad? Jag tror det är hol i holken.» «Tyst», säger Madicken. «Snart kommer krokodilerna, förstär du, Moses, och di äter barn. Det är bäst jag räddar dej nu genast.» «Absolut», säger Lisabet.

(Lindgren, 1983, s. 23)

Bibelfortellingen inspirasjon og ramme, men ikke manus. Madicken tar regissør-rollen i leken, og sørger for at de ikke havner utenfor rammene. Det gjør hun ved å irettesette Lisabet når hun svarer at hun har klatret opp i holken selv. Hun har likevel ingenting imot å utbrodere litt med «torra byxor» og «krokodiler» så lenge de ikke går på akkord med de gjenkjennelige motivene fra bibelfortellingen.

Når Madicken skal redde Lisabet tar hun henne på ryggen, men i stedet for å komme til land ryker de begge rett i en dypere del av elva. Plutselig er Lisabet-Moses faktisk i fare for å drukne. Heldigvis står Abbe på Nilssons brygge.

Madicken och Lisabet har försvunnit i Avgrundshålet.

Kanske hade de blivit kvar där, kanske hade det inte längre funnits några små flickor i Junibacken, om inte Abbe hade råkat stå, där han står.

Nu tar han helt lugnt båtshaken, som ligger på bryggan, och sticker ut den mot Avgrundshålet. Och han får napp. När han drar in den igen, hänger det två små blöta flickor fast vid båtshaken.

(Lindgren, 1983, s. 25)

Leseren kan legge merke til at Madicken og Lisabets lek får flere fellestrekk med bibelfortellingen enn det jentene selv er klar over. De leker ved Nilssons bredd, ikke Nilens bredd, og kurven er en vaskebalje. Likevel er det store likheter mellom de to situasjonene. Madicken har ingen intensjon om å sette Lisabet i fare, men når vaskebaljen ikke er tett kan det fort bli risikofylt. Mor til Moses forsøkte å beskytte han ved å plassere han i en kurv i vannet heller enn å drukne ham direkte, men det er uansett en stor risiko å ta. I begge tilfellene blir «Moses» reddet av en utenforstående. Ved Nilens bredd er det Faraos datter som kommer til unnsetning. Ved Nilssons bredd er det Abbe. Fortellingen om Madicken og Lisabets Moses-lek viser slik hvordan kristne

motiver utgjør ramme og inspirasjon, både i Madicken og Lisabets lek, og i Lindgrens fortellerstil.

En annen funksjon lek knyttet til kristne motiver kan ha i *Allas vår Madicken* er knyttet til refleksjon og perspektivtaking i lek. Den intertekstuelle referansen i dette tilfellet er historien om Josef i brønnen (1. Mos, 39). Madicken kommer gråtende hjem fra skolen den dagen de har lært om han (Lindgren, 1983, s. 158). Josef hadde mange brødre, men hans far holdt av ham mer enn de andre, og derfor misunte de andre brødrene ham. En dag slengte de ham i en brønn i ørkenen, og solgte ham som slave. Til faren sa de at han var blitt spist av et villdyr. Madicken synes inderlig synd på Josef. Hun har jo selv en søster som hun er inderlig glad i, og hun forstår virkelig ikke hvordan Josefs brødre kunne være så slemme mot sin egen lillebror.

En dag krangler Madicken og Lisabet fordi Lisabet har bitt hodet av Jerker, Madickens lille sjokoladefigur. Lisabet vil absolutt ikke be om unnskyldning, for hun synes det er urettferdig at Madicken ikke har spist opp sjokoladen sin, slik hun selv gjorde (Lindgren, 1983, s. 162-163). Madicken gir opp, og snart er de i gang med å leke igjen. De går forbi en tørr brønn hos Nilssons, og spontant bestemmer de seg for å leke Josef i brønnen. Lisabet blir Josef, og klatrer ned. Madicken er de ekle brødrene, og går opp på barneværrelset og lager et skilt der det står «LITEN VAKER SLAV TILL SALO» (Lindgren, 1983, s.166).

Det är då hon får syn på cigarrlådan, som står där så sorgligt tom bredvid henne på bordet. Madicken minns hur roligt det var, när det låg en liten chokladpojke i den. Nu finns han inte mer, och det är den där dumma Lisabets fel. Madicken sitter plötsligt och blir arg på Lisabet igen, förlåtit henne har hon då rakt inte gjort, det känner hon nu. Och hon är lika arg, när hon kommer tillbaka till brunnen. Men det förstår ju inte Lisabet. Hon tror, att det är Josefs elaka bröder som kommer, och dom är hon ganska uppnosig mot.

«Är det meningen, att man skall sitta här, tills man blir död, och inte få nånting att äta», säger hon. Det retar Madicken ännu mer. Hon leker inte just nu, och Lisabet är glupskare än suggan I Apelkullen, tycker Madicken. «Du ska sitta där, tills du har bett om förlåtelse för att du bet huvet av Jerker», säger Madicken. Ur brunnens djup tittar Lisabet upp på Madicken innerligt förnärmed. Här sitter hon och är Josef, som aldrig någonsin har bitit huvudet av en chokladpojke, och så kommer Madicken med sådana dumheter!

(Lindgren, 1983, ss.166-167)

I dette utdraget blir skillet mellom lek-verdenen og den virkelige verden utydelig. Det har to funksjoner. På den ene siden gir det et humoristisk innslag i situasjonen. Lisabet er helt inne i leken, med Josef og hans ekle brødre. Man kan nesten se for seg hennes fornærmede uttrykk når Madicken hopper ut av leken de er i gang med. Den andre funksjonen til det utydelige skillet mellom lek og virkelighet er at Madicken på en mer virkelig måte enn hun selv er klar over går inn i rollen Josefs brødre hadde. Lisabet mener selv at hun ikke har gjort noe galt, og plutselig sitter hun der og blir straffet av et urimelig søsken. Leseren merker her, som i Moses i sivet, at Madickens og Lisabets virkelighet begynner å følge rammene til en bibelfortelling.

Lisabet får sitte der i brønnen mens Madicken går og fisker. Når hun har fått roet seg litt løper hun straks tilbake for å slippe Lisabet fri, men da er det for sent.

Brunnen är tom. Men skylten är kvar på sin pinne.

“Liten vaker slav till salo” står det på den. Men där står något annat också textat med blåpenna:

Denna slav har jag tjöpt för fem öre. Isidor Hundturk ock Slavhandlare.

Stackars Madicken! Varför kan hon inte sjunka ner i jorden och aldrig komma opp mer? Vad har hon gjort ... gode Gud, låt det inte vara sant ... hon har sålt sin egen syster till slav!

(Lindgren, 1983, ss. 168-169)

Plutselig er leken blitt fullt alvor. Allerede fra begynnelsen spilte de kristne motivene en viktig rolle i leken. Brønnen var der, slik den var i Bibelen. Lisabet var Josef, og Madicken gjorde seg hard som Josefs brødre. Men Madicken rykkes ut av leken ved tanken på Jerker, som Lisabet har bitt hodet av. Dermed blir bibelhistorien plutselig virkelig, og Madicken kjenner på kroppen den ondskaben som fikk Josefs brødre til å selge sin egen bror til slave. Dette kommenterer Fischer-Nielsen i sin undersøkelse av Madicken. «Onskan har, i alla tider och för alla människor, varit densamma», påstår han (1999, s. 90). Bygger man videre på dette argumentet kan man tenke seg at det meste av det vi mennesker opplever bunner i det samme, grunnleggende menneskelige i oss. Gjennom leken setter Madicken seg inn i andre menneskers livsverden. Hun får selv se hvor fort ting kan gå galt, og dermed får hun muligheten til å oppleve empati, også med dem hun ikke forstår eller er enig med. Leken gir mulighet til danning og emosjonell utvikling. Lekens funksjon blir refleksjon rundt grunnleggende menneskelige temaer, som introduseres gjennom kristne motiver. Hendelsen har også noen tragikomiske trekk.

Där ligger mycket riktigt en femöring på brunnskanten, å, hon är sämre än Josefs bröder, för de tog väl åtminstone ordentligt betalt. Fem öre, det är precis vad man får ge för fem små eländiga knäckar, eller fem bullar, men *hela Lisabet* för en usel femöring!

(Lindgren, 1983, s.169)

Humor i litteratur avhenger naturligvis av hva leseren synes er morsomt, men for meg som voksenleser er dette en situasjon som får frem latteren. Madickens dype fortvilelse over å ha solgt Lisabet som slave blir morsom for den som ser at det er lite sannsynlig at en slavehandler vandret forbi Junibacken akkurat denne dagen. Det at en av de første tingene hun tenker på er at hun har tatt seg for dårlig betalt er så gjenkjennelig og samtidig så absurd at man bare må le. I tillegg er slavehandlerens underskrift, «Isidor, slavhandlare og hundturk» en morsom detalj som gir den vante leseren et hint om at slavehandleren kanskje er en Madicken kjenner bedre enn hun vet. En mindre erfaren leser vil derimot kunne ta hele situasjonen alvorlig, og da blir det hele spennende og tragisk heller enn morsomt. Det viser seg heldigvis at «Isidor, Hundturk och Slavhandlare» er Abbe Nilsson. Lisabet har det bra, og Madicken slipper å leve som fredløs i skogen. Det at fortellingen ender bra, og at Madicken og Lisabet blir venner igjen fortsetter også temaet med tilgivelse og nestekjærlighet. Guds vilje skjer, slik den også gjorde med Josef, som reddet egypterne fra hungersnøden. Det kristne motivet i leken får dermed gjenklang gjennom hele fortellingen.

Fischer-Nielsen peker på den vesentlige forskjellen mellom Madickens situasjon og Josefs brødres situasjon. Madicken har ikke samme forutsetning for å selge sin søster som slave i og med at det ikke er noen slavehandler i nærheten. Fischer-Nielsen trekker her en parallell til det å være sint og strekke seg etter første og beste våpen. Hvis du da har med deg kniv vil det ha andre konsekvenser enn hvis det du har med deg er den gylne regel og Jesu ord om å vende det andre kinnet til, skriver han. Fischer-Nielsens poeng kan knyttes til norskfagets dannelsingsperspektiv. De litterære opplevelsene elever får i klasserommet vil være med dem, og kanskje påvirke deres handlinger på senere tidspunkt i livet.

Den tredje leken inspirert av en bibelhistorie som jeg skal presentere i denne oppgaven er «Den barmhjertige samaritan». I den leken har de kristne motivene som funksjon at de bygger broer mellom barna. En dag har Madicken fått lus, og hennes mor lar Mia og Mattis være med på avlusing hjemme i Junibacken. Etterpå leker jentene sammen. Madicken og Lisabet viser frem ei hytte de har bygd på kvisten. Mia og Mattis har mindre erfaring med lek enn Madicken og Lisabet, og lurer på hva en hytte inne i et hus skal være god for. Madicken har svaret.

“Man kan ha den till... ett härbärke!”

Visst är det ett härbärke, det förstår hon nu. Den barmhärtige samaritan skulle bli själaglad, om han såg det. Och nu vet hon, vad de ska leka. Samaritleken, har man ett härbärke så ska man använda det.

(Lindgren, 1983, s.304)

Mia vet hva et herberge er, og hvordan historien om den barmhjertige samaritan foregår. Dermed har jentene etablert et felles referansegrunnlag, og de blir mer likestilte i leken. Den barmhjertige samaritan er en intertekstuell referanse, en lignelse fra det nye testamentet om en mann som blir angrepet av landeveisrøvere. Han får ikke hjelp av de to første som passerer, men av samaritanen, som egentlig tilhører et folk som er i konflikt med jødene (Luk, 10, 30-37). Lisabet kan også historien om den barmhjertige samaritan, som hun har lært av både Madicken og Linus-Ida. Dermed kan hun hjelpe Mattis, som ikke er like trygg på det hele.

Mattis vet inte hur man gör, när man leker samaritleken, Lisabet måste lära henne.

“Oj oj oj, mitt blod, mitt bloood”, föreslår Lisabet att hon ska stöna, och Mattis försöker. Till sist går det ganska bra.

(Lindgren, 1983, s. 305)

Den kristne fortellingen som ramme for leken gir her en konkret inngang i lekens verden for Mattis, som ikke er vant til rollelek. Når de først har kommet inn i det utvikler leken seg uavhengig av gangen i bibelhistorien. Lisabet blir lei av å være samaritanen, som ikke får være med på det morsomme røverne tar til seg.

“Hur länge ska man sitta där och smörja och smörja med vin och fotogen, har ni tänkt”, frågar hon ilsket. Lisabet tror att olja är det samma som fotogen, men det är det inte, förklarar Madicken.

“Har du smort honom med fotogen, då lever han inte över natten.” Men visst lever Mattis, och nu vil hon och Lisabet också vara rövare. Madicken får göra om härbärgets till en rövarkula.

(Lindgren, 1983, s.305)

I leken er det, i motsetning til i bibelhistorien, røverne som får hovedrollen. Det er morsommere å være røver enn å sitte inne og smøre hverandre, og sammen finner barna glede i leken. Nok en gang skaper Lindgrens lek med ord humor. «Fotogen» som man bruker i oljelamper, er ikke samme sort olje som brukes til å salve syke. Det er også humor i at helten i jentenes lek er røverne, som i bibelhistorien er skurken. Uansett gir kjennskap til det kristne motivet «den barmhjertige samaritan» en forbindelse mellom jentene, slik at alle kommer med i leken.

I alle de tre eksemplene ovenfor tar Lindgren leken på alvor. Hun beskriver den slik den er for barna. Leken oppstår spontant, og er både morsom, men også helt alvorlig og

virkelig. På samme måte som leken er både morsom og alvorlig, har de kristne motivene både morsomme og alvorlige funksjoner. Bibelhistoriene gir inspirasjon, og introduserer humor, men de er også viktige for samhold og refleksjon.

Mellom humor og alvor

Flere ganger i løpet av analysen har jeg kommentert hvordan Lindgren tar i bruk kristne motiver og temaer på en humoristisk måte. Humor går igjen i hele *Allas vår Madicken*, og i hele Lindgrens forfatterskap. Som Edström påpeker flyter det av humor i det meste av det Lindgren skriver (1997, s. 22). I møte med bibelhistorier leker hun med språket, og både misforståelser og barneperspektivet lar leseren le av absurde historier og situasjoner.

Noe av det som gjør at humoren knyttet til de kristne motivene i *Allas vår Madicken* virkelig får skinne, er at Lindgren alltid tar barnas opplevelse på alvor. Madicken og Lisabet ler ikke selv av kannibalen som har lurt seg inn i himmelriket. De tenker heller med glede på at han snart skal bli kastet ut. Leseren kan derimot le og forestille seg kannibalen som står med uskyldig mine ved himmelens port, med misjonæren som banker og vil ut av magen. På samme måte håndterer Lindgren situasjonen der Madicken tror hun har solgt Lisabet som slave. Madickens fortvilelse kommer tydelig fram, og bare en leser som ser situasjonen utenfra heller enn å være «enchanted» (Felski, 2008, s. 54), vil se situasjonen som humoristisk heller enn dypt dramatisk.

Den andre store kilden til humor knyttet til kristne motiver i *Allas vår Madicken* er Lindgrens lek med ord. Misforståelsene rundt skaperfortellingen er komiske, særlig for den som vet hvordan fortellingen egentlig er. Til tross for morsomheter og språklek, tas bibelfortellingen på alvor. Barna forsøker helt tydelig ikke å gjøre narr av det som står i bibelen. Lindgren utnytter det potensialet for morsomheter som finnes på en måte som får leseren til å le uten at det oppleves som kritikk av religionen.

Lindgren har en egen evne til å ufarliggjøre uten å latterliggjøre. Det er som sagt et kjennetegn for hennes forfatterskap at det humoristiske og det alvorlige går hånd i hånd. Religion er for mange et alvorlig tema, og kristendommen assosieres nok ofte med høytidelige seremonier og alvorlige debatter. For barn, og mange andre, vil det likevel være det hverdagslige i religionen som er viktigst. Nettopp dette hverdagsperspektivet er det Lindgren evner å beskrive på mesterlig vis. Kristne motiver og temaer blir ikke noe høytidelig og fjernt, men tas med både humor og alvor i det nære.

Allas vår Madicken i dagens klasserom

Analysen har gitt innblikk i kristendommen som tema og motiv i *Allas vår Madicken*, og de ulike funksjoner den har. I drøftingsdelen vil jeg diskutere noen av de didaktiske implikasjonene av funnene mine, og hva *Allas vår Madicken* innbyr til i klasserommet.

Ettersom *Allas vår Madicken* er en barnebok, er det naturlig å tenke at den kan passe på barneskolen. Barneskolen består derimot av sju år, og hvordan et verk brukes og hva det innbyr til vil variere sammen med elevgruppa. Jeg ser det derfor som hensiktsmessig å etablere hvilket trinn jeg mener det er mest relevant å ta i bruk *Allas vår Madicken* på. På nettsidene til noen av Norges største bokhandlerkjeder er bøkene om Madicken aldersmessig plassert i kategorien 6-8/9 år (Ark bokhandel, u.d.) (Norli, u.d.). Det kan indikere at *Allas vår Madicken* passer best på småtrinnet. Det er en vurdering jeg kan si meg enig i. Lindgrens bøker har mye å tilby uavhengig av alder. Det er likevel noen faktorer i *Allas vår Madicken* som gjør at jeg mener det er mest egnet å ta den i bruk i klasserommet på 1.-4. trinn. Den viktigste grunnen er at Madicken selv er sju år i bøkene. Elever som selv er nær den alderen vil dermed kanskje ha lettere for å relatere seg til henne som hovedperson enn det eldre elever vil. Det faktum at Madicken nylig har begynt på skolen er en annen grunn til at *Allas vår Madicken* er relevant på småtrinnet, der elevene selv er nærmere skolestart. Tidlig på småtrinnet vil det være mest aktuelt å ta den i bruk gjennom høytlesning, mens elever på fjerdetrinn kan ha glede av å lese den selv.

Litteratur og religion i skolens norskfag

Jeg har tidligere etablert at en av mine fremtidige oppgaver som litteraturlærer er å formidle kulturarven. Dette innebærer, som det har vært nevnt, at jeg må ta hensyn til den konflikten som finnes mellom å videreføre den kristne kulturarven, og å ta hensyn til mangfold gjennom å utvikle trosfrihet, selvstendighet og toleranse. I balansegangen mellom kulturarven og hensyn til mangfoldet kan litteraturlæreren ha en stor fordel. Valg av relevant litteratur gir en mulig inngang til undervisning om kulturarven. Med *Allas vår Madicken* finner man først og fremst denne fordelene i møte med tekstens tre horisonter. I møte med Madickens verden vil mine fremtidige elever kunne oppdage store forskjeller, men også store likheter. Madicken har ikke mobiltelefon, og ikke nettbrett på skolen. På Madickens tid løp ikke jentene rundt i bukser, og vaskemaskin ville nærmest ha vært et under. Men i likhet med dagens barn møter Madicken krig i Europa, klasseforskjeller, og hverdagens store og små oppturer og nedturer. Gjennom å utnytte relasjonen mellom *Allas vår Madicken* og elevenes «er i-verden» vil jeg som lærer, slik Halvorsen skriver (2017, s.72), kunne formidle kulturarv gjennom et historisk verk. Å trekke inn en bok som *Allas vår Madicken* i klasserommet gir mulighet til å sette søkelys på den vesentlige innvirkningen kristne motiver og tematikk har hatt både på litteraturen, samfunnet, og skolen.

Kristendommen er til stede i Madickens liv både i høytid og hverdag, på skolen og i lek. Kristendommen som en del av markeringen av livets viktige hendelser, er en av kristendommens funksjoner som barn i Norge i dag sannsynligvis vil kunne kjenne seg igjen i. Juleferie og påskeferie er kjente fenomener, og ofte markeres disse kristne feiringene i skolesammenheng. Tradisjonene knyttet til julefeiring vil være spesielt gjenkjennelige på tvers av alle tekstens tre horisonter. Et eksempel på dette er adventslys. Når Madicken og Lisabet synger «Nu börjar den snöiga stormen sin färd» på vei hjem fra Appellkullen ser Lisabet fire lys som brenner i vinduet (Lindgren, 1983, s.137). Da sier Madicken «Ja, för det är ju advent, vet du väl» (ibid, s. 137).

Adventsstaken knyttes til ventetida som kommer før jul, og man tender det første lyset første søndag i advent, som også markerer starten på kirkeåret. Denne tradisjonen finnes både hos Madicken og i dagens samfunn. Adventslysene tennes både i kirka, i mange hjem, og mange steder i skolen, også i dag. Denne enkle detaljen vil kunne være gjenkjennelig for barn som leser Madicken, og gir slik rom for å reflektere rundt fortidens rolle i nåtiden, og åpner for et metaperspektiv.

Skolehverdagen til Madicken skiller seg fra mine fremtidige elevers skolehverdag på mange måter. Det vil være spennende å utforske forskjellene sammen med elevene. En vesentlig forskjell som kommer frem i *Allas vår Madicken* er at Madicken og hennes klassekamerater allerede i første klasse lærer å gjenfortelle bibelhistorier. Klasseromssituasjonen og eksamenssituasjonen hvor man blir forhørt i lekser, vil i mange tilfeller være ganske ukjent for mange elever på barneskolen. Likevel vil man kunne se spor av mye av det Madicken opplever i dagens skole også. Selv om man i dag etterstreber andre idealer knyttet til klasseromssamtaler, er det helt sikkert mange elever som har opplevd den lærerstyrte helklassesamtalen der lærer sitter med fasit. Det kan være interessant å gjøre koblinger fra kristendommens funksjon i den norske skolens opprinnelse, via Madicken, og til i dag. Det gir mulighet til å reflektere over hvordan det som har kommet før oss fortsatt er en del av både en uttalt og en uuttalt kulturarv.

Gjennom bevisst arbeid med den historiske barneboka *Allas vår Madicken* vil jeg kunne legge til rette for den lovfestede formidlingen av vår kulturarv. Funksjonen til kristne tema og motiver i Madickens liv kan sees i lys av deres funksjon i dagens samfunn. Slik kan mine elever få oppleve kulturarven både som noe de har, og som noe de er en del av.

Hva inviterer teksten til?

I tillegg til at *Allas vår Madicken* som historisk litteratur gir muligheter knyttet til kulturarv, har analysen gjort meg oppmerksom på flere didaktiske implikasjoner. Gjennom mitt arbeid med teksten har jeg særlig lagt merke til tre andre ting teksten tilbyr litteraturlæreren. *Allas vår Madicken* gir muligheter med tanke på nabospråksdidaktikk, tverrfaglig arbeid, og danning.

I løpet av arbeidet mitt med *Allas vår Madicken* har jeg flere ganger fått spørsmål om hvorfor jeg undersøker en svensk bok når jeg skriver master i norskdidaktikk. Et av svarene er knyttet til kulturarven, og Lindgrens status som en av Skandinavias mest kjente forfattere. Det andre svaret er knyttet til nabospråksdidaktikk. Læreplanen for norskfaget slår fast at alle norske elever skal møte svenske tekster i klasserommet («Kunnskapsdepartementet, 2019, s. 2 og 7). I verdenssammenheng er både norsk og svensk små språk, og små kulturer. Derfor er samarbeidet nabospråksdidaktikken tilbyr en viktig ressurs for å bevare vår felles kulturarv. Arbeid med bøker fra andre skandinaviske land, som *Allas vår Madicken*, på originalspråket kan være én mulig inngang til nabospråksundervisning.

Med introduksjon av tverrfaglige temaer i LK20 ble tverrfaglig arbeid satt på dagsordenen. Denne typen arbeid innbyr *Allas vår Madicken* til. Som denne oppgaven har vist, har *Allas vår Madicken* vesentlig verdi i norskfaget. Koblingen til kristendommen viser også relevansen av dette verket i faget KRLE. Blant annet høytlesing av kapitler med referanser til bibelhistorier, kan fungere som inngang til læringsarbeid knyttet til for eksempel Moses i sivet. *Allas vår Madicken* kan også være en mulig inngang til det

tverrfaglige temaet demokrati og medborgerskap, gjennom refleksjon rundt de sosiale forskjellene som finnes både i Madickens verden og vår egen.

For meg har danningsperspektivet i skolen lenge vært enda viktigere en utdanningsperspektivet. Det viktigste elever tar med seg fra barneskolen er, slik jeg ser det, den personlige utviklingen de har vært igjennom, og de verdiene de har fått reflektert over. *Allas vår Madicken* inviterer leseren til å reflektere på mange områder, for eksempel med tanke på verden før og nå, religionens funksjon i samfunnet, klasseforskjeller og likestilling. Disse refleksjonsmulighetene kan man dra nytte av i klasserommet. Høytlesing med fokus på elevenes opplevelse heller enn analyse kan gi elevene mulighet til å oppleve en annen verden, og reflektere over det både underveis og senere. Diskusjoner i helklasse og i grupper med forskjellig grad av styring kan bidra til å sette fokus på bestemte problemstillinger. Skriveoppgaver og estetiske tilnærminger kan la elevene tolke bestemte sider av verket, og dermed utvikle ny og dypere forståelse. Med lærerens hjelp kan elevene oppnå et metaperspektiv, som vil kunne bidra til deres videre danning.

Å lære av Lindgren

Både i teoridelen og analysedelen av denne oppgaven har jeg påpekt Lindgrens evne til å skrive både i humor og alvor. Som lærere tror jeg at vi kan lære mye av hennes måte å håndtere religion og andre alvorlige temaer på. Barn er ofte, i større grad enn voksne tror, opptatt av de store spørsmålene i livet. Hva skjer når vi dør? Hva er det riktig å tro på? Lindgren evner å vise barnas undring i møte med omverden. Madicken og Lisabets konkrete tolkinger i møte med eksistensielle spørsmål er et godt eksempel på det. Her kan man blant annet trekke frem episoden med kannibalen som har en misjonær i magen. Lindgren får frem at det ikke er farlig å snakke med barn om det som er alvorlig. Hun tar spørsmål om religion og andre temaer på alvor, men hun er ikke redd for å se det humoristiske i enhver situasjon. I klasserommet kan en lignende holdning, der undring og humor møter alvor, være en god måte å møte elevene der de er. Bevisste litteraturvalg, som bruk av *Allas vår Madicken* kan være nettopp den inngangen man trenger.

Avsluttende tanker

Dette masterprosjektet ble gjennomført med mål om å utforske *Allas vår Madicken* av Astrid Lindgren. Problemstillingen min har vært:

Hvilke funksjoner har kristendommen som motiv og tema i boka Allas vår Madicken og hvilke didaktiske muligheter gir den for litteraturundervisning?

Gjennom tema- og motivanalyse har jeg kommet fram til ulike funksjoner kristendommen har som tema og motiv. Gjennom julefeiring og eksamen har kristne motiver og temaer en funksjon i «Markering av livets viktige hendelser». I «Tanker om livet etter døden» kom jeg fram til at kristendommen er sterkt deltagende i *Madicken* og Lisabets refleksjoner rundt døden, både med humor og alvor. I «Be så skal du få» påpekte jeg bønnens naturlige rolle i *Madickens* hverdagsliv, så vel som tendensen i Lindgrens forfatterskap til at barn får bønnesvar. «Linus-Idas barneoppdragelse» viser at kristne motiver og temaer var en vesentlig del av Linus-Idas måte å drive oppdragelse på, særlig i form av trusler med helvetes-motivet. I «Skolefaget «bibliskan»» pekte jeg på at kristendommens funksjon i *Madickens* skole både er knyttet til humor og den mer alvorlige avhørssituasjonen. Kategorien «Lek på alvor» gav innsyn i tre funksjoner kristendommen som tema og motiv har i *Allas vår Madicken*. Kristne motiver gav inspirasjon til spontan lek, rom for å sette seg inn i andres livsverdener, og felles referansegrunnlag som utgangspunkt for lek.

I drøftinga har jeg trukket fram noen viktige didaktiske implikasjoner av mine funn i analysen. *Allas vår Madicken* innbyr til å jobbe med kulturarv, naboSpråk, tverrfaglighet og danning. Jeg diskuterte også Lindgrens evne til å se humor i ting uten å latterliggjøre, og å ta ting på alvor uten å gjøre det altfor høytidelig. Det er min mening at alle vi som skal jobbe i skolen kan lære mye av hennes evne til å ta barnas perspektiv og møte dem der de er.

Det er forsket mye på Lindgrens forfatterskap, både innen litteraturforskning og ikke-litterære oppgaver. Arbeidet jeg har gjort i denne oppgaven har fått meg til å interessere meg enda mer for mulighetene til å ta i bruk både *Allas vår Madicken* og andre Lindgren-bøker i klasserommet. Jeg tror oppgaven min åpner for videre, mer klasseromsnære undersøkelser. Uansett vet jeg at Lindgrens verker vil ha en vesentlig rolle i mitt fremtidige klasserom, og jeg gleder meg til å utforske både *Allas vår Madicken* og andre Lindgrenbøker videre sammen med mine fremtidige elever.

Litteraturliste

- Ark Bokhandel (u.d) *Barnebøker 6-9 år*. Hentet fra: <https://www.ark.no/kategori/mage6-9/boker/barneboker/barneboker-etter-alder/barneboker-6-9-ar?forfatter=Astrid%20Lindgren>
- Astrid Lindgren AB (2023.10.11) *Astrid Worldwide*. Hentet fra: <https://www.astridlindgren.com/gb/about-astrid-lindgren/astrid-worldwide>
- Astrid Lindgren AB (2023.11.21) *Ålderdomen och döden*. Hentet fra: <https://www.astridlindgren.com/se/om-astrid-lindgren/alderdomen-och-doden>
- Astrid Lindgren AB (2024.03.07.) *Historien bakom Madicken*. Hentet fra: <https://www.astridlindgren.com/no/karaktererna/madicken/historien-bakom-madicken>
- Astrid Lindgren AB (2024.03.07) *Madicken*. Hentet fra: <https://www.astridlindgren.com/no/karaktererna/madicken>
- Astrid Lindgren AB (2024.04.15) *Citat av Astrid Lindgren*. Hentet fra: <https://www.astridlindgren.com/se/citat>
- Astrid Lindgren AB (2024.05.08) *Britt Mari lättar sitt hjärta*. Hentet fra: <https://www.astridlindgren.com/se/karaktererna/britt-mari>
- Bexell, O. (2016, 28. april) *Om svenska kyrkan under 1900-talet*. Hentet fra: <https://kyrkligdokumentation.nu/bexell2.pdf>
- Bibelselskapet (u.d) *Bibel 2011 – litterær utgave i tre bind*. Hentet fra: <https://bibel.no/nettbutikk/bibel-2011-litter%C3%A6r-utgave-i-tre-bind>
- Bostadutvalget (2006.09.18) *Formålsparagrafens historie*. Hentet fra: https://www.google.com/url?sa=i&url=https%3A%2F%2Fwww.regjeringen.no%2Fglobalassets%2Fupload%2Fkd%2Fvedlegg%2Fbostadutvalget%2Fformalsparagrafens-historie2.doc&psig=AOvVaw0OyqOkxL_BdIHJobfon-x8&ust=1716370129511000&source=images&cd=vfe&opi=89978449&ved=0CAcQrpoMahcKEwjohZCQt56GAxUAAAAAHQAAAAQBA
- Claudi, M. (2019) *I blindsonen – om litteraturhistorie*. Hentet fra: [Mads B. Claudis I blindsonen? – Landslaget for norskundervisning](https://www.landslagetfor.norskundervisning.no/om-litteraturhistorie/i-blindsonen?)
- Claudi, M. & Norendal, A. (red) (2022) *Litteraturhistoriske muligheter i forskning og undervisning*. Universitetsforlaget.
- Edström, V. (1997) *Astrid Lindgren. En studie av forfatterskapet*. N.W. Damm & Søn AS
- Ficher-Nielsen, W. (1999) *Astrid Lindgren och kristendommen – utifrån Pippi, Emil och Madicken*. Argument förlag.
- Gaasland, R. (1999) *Fortellerens hemmeligheter: innføring i litterær analyse*. Hentet fra: <https://www.nb.no/search?q=fortellerens%20hemmeligheter>
- Gisle, J. & Jakhelln, H. (2024.02.27) *Barnarbeid*. Hentet fra: <https://snl.no/barnarbeid>
- Guinness world records (2021) *Best-selling book*. Hentet fra: <https://www.guinnessworldrecords.com/world-records/best-selling-book-of-non-fiction>

- Halvorsen, E. M. (2017) *Kulturarven i skolen. Felleskultur og kulturmangfold*. Universitetsforlaget.
- Helgelseförbundet (1924) Den himmelska järnvägen. i *Trons Segrar: Uppbyggelse- och missionstidning*. s. 125 Hentet fra: <https://runeberg.org/ts/1924/0131.html>
- Hultgren, N. (u.d) *Röster och Eko* Hentet fra: <https://carlotta.malmo.se/carlotta-mmus/web/object/76102>
- Kallestad, Å. H. & Røskeland, M. (2020) Skjønnlitterær analyse som metode, i Aa, L. I. & Neteland R. (red.) *Master i norsk: Metodeboka 1* (s. 44-61)
- Kunnskapsdepartementet. (2019). *Læreplan i norsk (NOR01-06)*. Fastsatt som forskrift. Læreplanverket for Kunnskapsløftet 2020. <https://www.udir.no/lk20/nor01-06?lang=nob>
- Kværne, P., Seim, T. K. & Groth, B. (2024.04.24) *Død (religion)* Hentet fra: <https://snl.no/d%C3%B8d - religion>
- Lindgren, A. (1960, 1976, 1983) *Allas vår Madicken*. Raben & Sjögren.
- Nikolajeva, M. (2019) *Barnbokens byggklossar*. Studentlitteratur AB.
- Nikolowski-Bogomoloff, A. (2011.03.02) Fattigdomens hjelpløshet – too hot to handle? Hur Astrid Lindgrens böcker om Madicken översatts i USA och Storbritannien, i *Barnelitterært forskningstidsskrift vol.2 utg. 1*. Hentet fra: <https://www.idunn.no/doi/epdf/10.3402/blft.v2i0.5840>
- Norli (u.d.) *Bøker for barn fra 6 år*. Hentet fra: https://www.norli.no/boker/barneboker/fra-6-ar?refinementList%5Bauthors_name%5D%5B0%5D=Astrid%20Lindgren
- Opplæringslova (1998) *Lov om grunnskolen og den vidaregåande opplæringa*. (LOV-1998-07-17-61) Lovdata: https://lovdata.no/dokument/NL/lov/1998-07-17-61/KAPITTEL_1#KAPITTEL_1
- Rasmussen, T. & Elstad, H. (2023, 6. januar) *Kristendommens historie i Norge* i *Store norske leksikon* på snl.no. Hentet fra: https://snl.no/Kristendommens_historie_i_Norge
- Statistisk Sentralbyrå (u.d.) *Fakta om religion*. Hentet fra: <https://www.ssb.no/kultur-og-fritid/faktaside/religion>
- Stokke, R. S. & Tønnessen, E. S., (2019) *Møter med barnelitteratur. Introduksjon for lærere*. Universitetsforlaget.
- Svenska kyrkan (2021) *Ändrade relationer mellan Svenska kyrkan och staten*. Hentet fra: https://www.svenskakyrkan.se/filer/1374643/SK21315%20%c3%84ndrade%20relationer%20mellan%20Svenska%20kyrkan%20och%20staten_tillg.pdf
- Svenska kyrkan (2023, 19. november) *Svenska kyrkans historia* <https://www.svenskakyrkan.se/historik>
- Topelius, Z. (1904-1905) *Sånger*. Hentet fra: <https://runeberg.org/topesang/b0141.html>

